

RETTENS DOM (Tredje Udvidede Afdeling)

14. maj 1998 *

I sag T-310/94,

Gruber & Weber GmbH & Co. KG, Gernsbach-Obertsrot (Tyskland), ved advokaterne Holger-Friedrich Wissel og Joachim Schütze, Düsseldorf, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokat Marc Loesch, 11, rue Goethe,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Bernd Langeheine og Richard Lyal, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede, bistået af advokat Dirk Schroeder, Köln, og med valgt adresse i Luxembourg hos Carlos Gómez de la Cruz, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Wagnercentret, Kirchberg,

sagsøgt,

* Processprog: tysk.

angående en påstand om annullation af Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton, EFT L 243, s. 1),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Tredje Udvidede Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, B. Vesterdorf, og dommerne C. P. Briët, P. Lindh, A. Potocki og J. D. Cooke,

justitssekretær: fuldmægtig J. Palacio González,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter mundtlig forhandling, der fandt sted fra den 25. juni 1997 til den 8. juli 1997,

afsagt følgende

Dom

Sagens faktiske omstændigheder

1 Den foreliggende sag vedrører Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton, EFT L 243, s. 1), som berigtiget inden offentliggørelsen ved Kommissionens

beslutning af 26. juli 1994 (K(94) 2135 endelig udg.) (herefter »beslutningen«). Ved beslutningen blev 19 producenter, der leverer karton inden for Fællesskabet, pålagt bøder for overtrædelser af traktatens artikel 85, stk. 1.

- 2 Det produkt, som beslutningen vedrører, er karton. I beslutningen omtales tre kartonkvaliteter, henholdsvis »GC«, »GD« og »SBS«.
- 3 Kartonkvaliteten GD (herefter »GD-kvaliteter«) er en bleget æskekarton (genbrugspapir), der normalt anvendes til emballering af nonfoodprodukter.
- 4 Kartonkvaliteten GC (herefter »GC-kvaliteter«) er en karton med hvidt dæklag, der normalt anvendes til emballering af fødevarer. GC-kvaliteter er af en bedre kvalitet end GD-kvaliteter. I den periode, beslutningen vedrører, var prisforskellen mellem disse to produkter sædvanligvis ca. 30%. De bedste GC-kvaliteter anvendes endvidere i et vist omfang til grafiske formål.
- 5 SBS er forkortelsen for et helt igennem hvidt kartonprodukt (herefter »SBS-kvaliteter«). Prisen for dette produkt ligger ca. 20% over prisen for GC-kvaliteter. Det anvendes til emballering af fødevarer, kosmetik, lægemidler og cigaretter, men dets hovedanvendelse er grafiske formål.
- 6 Ved skrivelse af 22. november 1990 indgav British Printing Industries Federation, der er brancheorganisation for de fleste kartonemballagestrykkerier i Det Forenede Kongerige (herefter »BPIF«), en uformel klage til Kommissionen. BPIF hævdede,

at de kartonproducenter, der leverede til Det Forenede Kongerige, havde foretaget en række samtidige og ensartede prisforhøjelser, og anmodede Kommissionen om at undersøge, hvorvidt der forelå en overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler. BPIF udsendte en pressemeddelelse for at sikre, at dens initiativ blev omtalt i pressen. Pressemeddelelsen blev omtalt af fagpressen i december 1990.

- 7 Den 12. december 1990 indgav Fédération française du cartonnage ligeledes en uformel klage til Kommissionen, hvori den fremsatte påstande vedrørende det franske kartonmarked svarende til dem, der var indeholdt i BPIF's klage.

- 8 Den 23. og 24. april 1991 foretog Kommissionens repræsentanter i henhold til artikel 14, stk. 3, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81), samtidige, uanmeldte kontrolundersøgelser hos et antal virksomheder og brancheorganisationer inden for kartonsektoren.

- 9 Efter disse undersøgelser fremsatte Kommissionen i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 begæring til alle de virksomheder, denne beslutning er rettet til, om oplysninger og skriftligt materiale.

- 10 På grundlag af de ved kontrolundersøgelserne og begæringerne om oplysninger og skriftligt materiale fremkomne oplysninger konkluderede Kommissionen, at de berørte virksomheder fra midten af 1986 og mindst til april 1991 (i de fleste tilfælde) havde deltaget i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.

- 11 Den besluttede som følge heraf at indlede en procedure i henhold til denne bestemmelse. Ved skrivelse af 21. december 1992 fremsendte Kommissionen en meddelelse af klagepunkter til hver enkelt virksomhed. Samtlige virksomheder svarede skriftligt. Ni virksomheder begærede mundtlig høring. Høringen fandt sted fra den 7. til den 9. juni 1993.
- 12 Som afslutning på proceduren vedtog Kommissionen en beslutning, der bl.a. indeholder følger bestemmelser:

»Artikel 1

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co. KG, Kartonfabriek 'De Eendracht' NV (der handler under navnet BPB de Eendracht), NV Koninklijke KNP BT NV (tidligere Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co. KG, Mo och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Kartongesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik A/S, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (tidligere Reed Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española SA (tidligere Tampella Española SA) og Moritz J. Weig GmbH & Co. KG har overtrådt artikel 85, stk. 1, i EF-traktaten ved deltagelse

— i Buchmann's og Rena's tilfælde fra omkring marts 1988 og i hvert fald til slutningen af 1990

— hvad angår Enso Española i hvert fald fra marts 1988 til i hvert fald udgangen af april 1991

— i Gruber & Weber's tilfælde i hvert fald fra 1988 og indtil slutningen af 1990

— i de andre tilfælde fra midten af 1986 og i hvert fald til april 1991

i en aftale og samordnet praksis, der startede medio 1986, og som indebar, at leverandører af karton i EF

— samledes regelmæssigt ved en række hemmelige og institutionaliserede møder for at diskutere og nå til enighed om en fælles brancheplan med henblik på at begrænse konkurrencen

— nåede til enighed om regelmæssige prisstigninger for hver produktkvalitet i den enkelte nationale valuta

— planlagde og iværksatte samtidige og ensartede prisstigninger i hele EF

— nåede til forståelse om at fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden

— traf i stigende grad siden begyndelsen af 1990 samordnede foranstaltninger til styring af leverancer af produktet i EF for derved at sikre gennemførelsen af de nævnte samordnede prisstigninger

— udvekslede forretningsmæssige oplysninger om leverancer, priser, midlertidige produktionsstandsninger, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader osv. til støtte for nævnte forholdsregler.

...

Artikel 3

Følgende bøder pålægges nedennævnte virksomheder for den overtrædelse, der er omhandlet i artikel 1:

...

vii) Gruber & Weber GmbH & Co. KG, en bøde på 1 000 000 ECU

...«

- 13 Det fremgår af beslutningen, at overtrædelsen fandt sted gennem organet »Product Group Paperboard« (herefter »PG Paperboard«), der omfattede en række grupper eller udvalg.
- 14 Under dette organ oprettedes i midten af 1986 et udvalg, »Presidents Working Group« (herefter »PWG«), der bestod af repræsentanter for den øverste ledelse for de største kartonproducenter i Fællesskabet (ca. otte).
- 15 PWG's formål var navnlig drøftelse og opnåelse af enighed vedrørende markeder, markedsandele, priser og kapacitet. Gruppen traf navnlig generelle beslutninger om tidspunkterne for og størrelsen af de prisforhøjelser, som producenterne skulle gennemføre.

- 16 PWG refererede til »Direktørkonferencen« (herefter »Direktørkonferencen« eller »PC«), i hvis møder næsten samtlige administrerende direktører for virksomhederne deltog (mere eller mindre regelmæssigt). I den relevante periode holdt Direktørkonferencen møde to gange om året.
- 17 I slutningen af 1987 oprettedes »Joint Marketing Committee« (herefter »JMC«). Dette udvalgs hovedopgave var at bestemme, hvorvidt og i bekræftende fald hvorledes der kunne gennemføres prisforhøjelser, samt at fastlægge enkelthederne i forbindelse med de prisinitiativer, der besluttedes af PWG, for hvert af de berørte lande og for de store kunder med henblik på at gennemføre et ensartet prissystem i Europa.
- 18 Det Økonomiske Udvalg (herefter »DØU«) drøftede bl.a. prisbevægelser på de nationale markeder og ordrebeholdninger og meddelte resultaterne af sine undersøgelser til JMC, eller indtil udgangen af 1987 til dens forgænger, Marketing Committee. DØU, der bestod af flertallet af de berørte virksomheders marketingdirektører, holdt møder flere gange om året.
- 19 Det fremgår endvidere af beslutningen, at Kommissionen antog, at PG Paperboard's aktiviteter befordredes ved hjælp af udveksling af oplysninger gennem Fides, der er et forvaltningsinstitut med hjemsted i Zürich (Schweiz). Det fremgår af beslutningen, at de fleste af PG Paperboard's medlemmer sendte regelmæssige rapporter om ordrer, produktion, omsætning og kapacitetsudnyttelse til Fides. Rapporterne blev behandlet i Fides-systemet, og de samlede data blev udsendt til medlemmerne.
- 20 Sagsøgeren, Gruber & Weber GmbH & Co. KG (herefter »Gruber & Weber«), er en producent af GD-kvaliteter, som ifølge beslutningen deltog i visse møder i JMC. Ifølge beslutningens artikel 1 deltog Gruber & Weber i overtrædelsen i hvert fald fra 1988 og indtil slutningen af 1990 (jf. også betragtning 162).

Retsforhandlinger

- 21 Sagsøgeren anlagde nærværende sag ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 7. oktober 1994.

- 22 16 af de øvrige 18 selskaber, der blev anset for ansvarlige for overtrædelsen, har ligeledes anlagt sag til prøvelse af beslutningen (sag T-295/94, T-301/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 og T-354/94).

- 23 Ved skrivelse indleveret til Rettens Justitskontor den 10. juni 1996 hævdede sagsøgeren i sag T-301/94, Laakmann Karton GmbH, sagen, der blev slettet af Rettens register ved kendelse af 18. juli 1996 (sag T-301/94, Laakmann Karton mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser).

- 24 Fire finske virksomheder, der er medlemmer af sammenslutningen Finnboard, og som i denne egenskab er anset for solidarisk ansvarlige for den bøde, der er pålagt Finnboard, har ligeledes anlagt sag til prøvelse af beslutningen (forenede sager T-339/94, T-340/94, T-341/94 og T-342/94).

- 25 Endelig er der anlagt sag af sammenslutningen CEPI-Cartonboard, som ikke er adressat for beslutningen. CEPI har imidlertid ved skrivelse, indleveret til Rettens Justitskontor den 8. januar 1997, hævet sagen, der blev slettet af Rettens register ved kendelse af 6. marts 1997 (sag T-312/94, CEPI-Cartonboard mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser).

- 26 Ved skrivelse af 5. februar 1997 indkaldte Retten parterne til et uformelt møde, bl.a. for at høre deres bemærkninger til en eventuel forening af sagerne T-295/94,

T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 og T-354/94 med henblik på den mundtlige forhandling. Under mødet, der fandt sted den 29. april 1997, tiltrådte parterne, at sagerne forenedes.

- 27 Ved kendelse af 4. juni 1997 har formanden for Rettens Tredje Udvidede Afdeling besluttet at forene sagerne med henblik på den mundtlige forhandling, idet de har forbindelse med hinanden, jf. procesreglementets artikel 50, og at tage en begæring om fortrolighed, som sagsøgeren i sag T-334/94 har fremsat, til følge.
- 28 Ved kendelse af 20. juni 1997 har afdelingsformanden taget en begæring om fortrolighed fra sagsøgeren i sag T-337/94 til følge for så vidt angår et dokument, der er blevet fremlagt som svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten.
- 29 På grundlag af den refererende dommers rapport har Retten (Tredje Udvidede Afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling og truffet foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, idet parterne er blevet opfordret til at besvare en række skriftlige spørgsmål samt til at fremlægge visse dokumenter. Parterne har efterkommet opfordringerne.
- 30 Parterne i de i præmis 26 anførte sager afgav mundtlige indlæg og besvarede spørgsmål fra Retten i retsmøder, der blev afholdt i tidsrummet fra den 25. juni til den 8. juli 1997.

Parternes påstande

31 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

— Beslutningen annulleres.

— For det tilfælde, at beslutningen helt eller delvis opretholdes: Sagsøgerens bøde nedsættes betydeligt.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

32 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

— Frifindelse.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Påstanden om annullation af beslutningens artikel 1

Anbringendet om en tilsidesættelse af begrundelsespligten og af forpligtelserne med hensyn til bevisbyrden

Parternes argumenter

33 Sagsøgeren har gjort gældende, at Kommissionen i et tilfælde som det foreliggende ikke alene skal bevise kartellets eksistens, men også karakteren, omfanget og

varigheden af hver enkelt berørt virksomheds deltagelse. Selv om sagsøgeren under den administrative procedure for Kommissionen afgav udførlige forklaringer, nævnes det ikke engang i beslutningen, at selskabet deltog i aftaler. Selskabets deltagelse blev tværtimod forudsat stiltiende og generelt.

- 34 Det skal imidlertid bevises, at de enkelte virksomheder deltog, aktivt eller passivt, i et kartels aktiviteter, idet sådanne aktiviteter har direkte indflydelse på eventuelle bøders størrelse.
- 35 De af sagsøgeren fremførte argumenter nævnes kun i beslutningens betragtning 109, første afsnit, hvori det hedder: »Gruber & Weber har på sin side indrømmet, at priserne til storkunder var blevet drøftet på forskellige møder, men påstod, at emnet var uinteressant for selskabet, eftersom det alene havde mindre kunder.« Beslutningen indeholder ingen stillingtagen til denne forklaring. En sådan stillingtagen er imidlertid nødvendig, idet det fremgår af beslutningen, at hovedformålet med det påståede kartel var at fastholde markedsandelene for de største kartonproducenter (betragtning 2), og at JMC's hovedopgave bestod i at fastlægge prisinitiativerne for kartellets »hovedmænds« store kunder (betragtning 44). Under disse omstændigheder er det på baggrund af sagsøgerens ubetydelige markedsandel og selskabets kundestruktur, der adskiller sig fuldstændigt fra de andre producenters, åbenbart, at selskabet ikke havde nogen interesse i at deltage i det påståede kartel.
- 36 Sagsøgeren konkluderer, at der ikke er ført tilstrækkeligt bevis for selskabets individuelle deltagelse i et eventuelt kartel, og at der ikke er redegjort tilstrækkeligt for de faktiske omstændigheder og grunde, som beslutningen er baseret på (jf. generaladvokat Sir Gordon Slynn's forslag til afgørelse forud for Domstolens dom af 21.2.1984, sag 86/82, Hasselblad mod Kommissionen, Sml. s. 883, på s. 913, og generaladvokat Darmon's forslag til afgørelse forud for Domstolens dom af 31.3.1993, forenede sager C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 og

C-125/85 — C-185/85, Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 1307, på s. 1445).

- 37 Kommissionen har understreget, at den i beslutningens betragtning 108-115 har taget stilling til producenterne hovedargumenter. Den er ikke forpligtet til i forbindelse med begrundelsen for beslutningen at imødegå samtlige faktiske og retlige indsigelser, der er rejst under den administrative procedure, idet det er tilstrækkeligt at anføre de faktiske og retlige omstændigheder, der har fået den til at træffe beslutningen (Rettens dom af 10.3.1992, sag T-13/89, ICI mod Kommissionen, Sml. II, s. 1021, præmis 318).
- 38 Kommissionen har endvidere bestridt, at den har baseret sig på generelle formodninger og urigtige påstande.
- 39 Kommissionen har i øvrigt taget stilling til nærværende anbringende i forbindelse med sine bemærkninger til sagsøgerens øvrige anbringender til støtte for påstanden om annullation af beslutningens artikel 1.

Rettens bemærkninger

- 40 Det fremgår af fast retspraksis (Domstolens dom af 4.7.1963, sag 24/62, Tyskland mod Kommissionen, Sml. 1954-1964, s. 407, org. ref.: Rec. s. 129, på s. 143, og af 17.1.1984, forenede sager 43/82 og 63/82, VBVB og VBBB mod Kommissionen, Sml. s. 19, præmis 22, samt Rettens dom af 24.1.1992, sag T-44/90, La Cinq mod Kommissionen, Sml. II, s. 1, præmis 42), at begrundelsen for en beslutning, der indeholder et klagepunkt, skal gøre det muligt for Fællesskabets retsinstanser at udøve deres legalitetskontrol og for den berørte at gøre sig bekendt med begrundelsen for den trufne foranstaltning med henblik på at kunne varetage sine interesser og afgøre, om beslutningen er lovlig.

- 41 Det følger heraf, at påberåbelse af manglende eller utilstrækkelig begrundelse er et anbringende vedrørende væsentlige formelle mangler, der adskiller sig fra anbringendet om, at den omtvistede beslutning er truffet af de forkerte grunde, idet prøvelsen af det sidstnævnte forhold henhører under behandlingen af beslutningens materielle rigtighed.
- 42 Da sagsøgerens argumentation går ud på at bestride rigtigheden af begrundelsen for beslutningen, er den derfor irrelevant i nærværende sammenhæng. Det samme gælder det af sagsøgeren anførte om, at Kommissionen har tilsidesat bevisbyrde-reglerne, idet denne argumentation også sigter mod at anfægte beslutningens materielle rigtighed.
- 43 Kommissionen er i henhold til traktatens artikel 190 forpligtet til at anføre de faktiske og retlige omstændigheder, som ligger til grund for dens retlige bedømmelse af det pågældende forhold, samt de grunde, der har ført til dens beslutning, men det kræves ikke, at den imødegår samtlige retlige og faktiske indsigelser, der er rejst under den administrative procedure (jf. bl.a. Domstolens dom af 29.10.1980, forenede sager 209/78-215/78 og 218/78, Van Landewyck m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 3125, præmis 66).
- 44 I det foreliggende tilfælde nævner beslutningen direkte sagsøgeren i forbindelse med beskrivelsen af de samordnede prisforhøjelser (betragtning 78 og 79). Desuden vedrører de betragtninger i beslutningen, hvori de konkurrencebegrænsende drøftelser i JMC beskrives (f.eks. betragtning 44, 45, 46, 58, 71, 73, 84, 85 og 87), nødvendigvis sagsøgeren, som ikke har bestridt sin deltagelse i dette organs møder. Endelig redegøres der i beslutningen klart for Kommissionens grunde til at anse sagsøgeren for at have deltaget i et samlet kartel (betragtning 116-119).
- 45 Under disse omstændigheder findes beslutningens begrundelse at have givet sagsøgeren en tilstrækkelig angivelse af de væsentligste faktiske og retlige betragtninger,

der fik Kommissionen til at gøre selskabet ansvarligt for en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.

46 Anbringendet kan herefter ikke tiltrædes.

Anbringendet om, at sagsøgeren ikke deltog i hemmelige og institutionaliserede møder og regelmæssige prisaftaler

Parternes argumenter

47 Sagsøgeren har gjort gældende, at Kommissionen med urette antog, at selskabet deltog i hemmelige og institutionaliserede møder og i regelmæssige prisaftaler.

48 For så vidt angår selskabets deltagelse i møder i PG Paperboard's organer fremgår det af beslutningen, at den vigtigste og afgørende funktion inden for rammerne af kartellet tilkom de organer, der traf beslutningerne, dvs. PWG og PC (betragtning 37, 38 og 41). Sagsøgeren deltog imidlertid aldrig i disse organers møder, og den i betragtning 42 indeholdte påstand om, at samtlige de virksomheder, beslutningen er rettet til, var repræsenteret i PC, er forkert. Sagsøgeren deltog heller aldrig i DØU's møder.

49 For så vidt angår JMC fremgår det af beslutningens betragtning 44, hvori der redegøres for dette organs hovedopgaver, at organet kun havde sekundær betydning inden for kartellet.

- 50 Desuden blev sagsøgeren først medlem af JMC meget senere (i 1988) end de øvrige producenter, og selskabet ophørte med at deltage i møderne efter kort tid (i 1990). I den pågældende periode deltog det kun lejlighedsvis i JMC's møder. Selv hvis det lægges til grund, at JMC spillede en vigtig rolle inden for det påståede kartel, havde sagsøgeren ikke nogen som helst funktion i det pågældende organ, og selskabet kunne heller ikke have en sådan funktion. Det kunne heller ikke få fuldt kendskab til de påståede ulovlige aftaler.
- 51 På denne baggrund er Kommissionens henvisning til Rettens dom af 24. oktober 1991 i sagen Rhône-Poulenc mod Kommissionen (sag T-1/89, Sml. II, s. 867) irrelevant. I modsætning til de faktiske omstændigheder, der dannede grundlag for denne dom, foreligger der i nærværende sag intet bevis for, at sagsøgeren deltog i møder, hvorunder der blev besluttet prisinitiativer eller prisforhøjelser.
- 52 Desuden har Kommissionen ifølge sagsøgeren undladt at tage hensyn til grunden til, at selskabet deltog i enkelte møder i JMC. Sagsøgeren besluttede udelukkende at tilslutte sig Fides' informationsudvekslingssystem for bedre at kunne vurdere de fremtidige udviklinger på markedet, navnlig på det tyske marked for foldeæsker, med henblik på en betydelig investering i forbindelse med en modernisering af selskabets produktionsfaciliteter. Efter at moderniseringen var gennemført i slutningen af 1990, forlod sagsøgeren systemet.
- 53 Sagsøgeren har endelig anført, at selskabet ikke havde nogen interesse i at deltage i et ulovligt kartel, fordi a) dets kunder er mellemstore virksomheder, b) de af selskabets kunder bestilte mængder typisk adskiller sig væsentligt fra de af de største kartonproducenters kunder bestilte mængder, og c) selskabets produktsortiment for størstedelens vedkommende adskiller sig væsentligt fra de største foldeæskeproducenters.

- 54 Kommissionen har gjort gældende, at sagsøgeren som følge af sin deltagelse i Fides' informationsudvekslingsystem og møderne i JMC deltog i overtrædelsen af traktatens artikel 85 i sin helhed. Den har herved understreget, at der ikke var tale om en række særskilte overtrædelser, men at de forskellige elementer i kartellet tværtimod sigtede mod at opnå én samlet aftale. Foranstaltningerne og aftalerne inden for kartellet må derfor betragtes som en helhed (dommen i sagen Rhône-Poulenc mod Kommissionen, a.st., præmis 125, 126 og 127).
- 55 Kommissionen anerkender, at sagsøgeren kun deltog i JMC's møder. Bemærkningen i beslutningens betragtning 42 om, at samtlige virksomheder deltog i PC's møder, skyldes blot en redaktionel fejl. Som det fremgår af beslutningen, spillede JMC imidlertid en yderst vigtig rolle inden for kartellet.
- 56 Over for det af sagsøgeren anførte om, at selskabet kun deltog sporadisk i JMC's møder, har Kommissionen anført, at der ikke er noget grundlag for at antage, at der ikke blev ført drøftelser om prisinitiativer under de møder, sagsøgeren deltog i, navnlig når henses til, at sagsøgeren har erkendt, at selskabet foretog prisforhøjelser i den omhandlede periode. Desuden blev der i JMC afholdt særskilte møder for de forskellige kartonkvaliteter. Kommissionen understreger i denne forbindelse, at sagsøgeren kun producerer GD-kvaliteter.
- 57 Endelig har Kommissionen for så vidt angår grunden til sagsøgerens deltagelse i JMC's møder og selskabets påståede manglende interesse i at deltage i et ulovligt kartel anført, at individuelle motiver eller endog en manglende interesse ikke kan retfærdiggøre en deltagelse i et ulovligt kartel.

Rettens bemærkninger

- 58 Sagsøgeren bestrider at have deltaget i »hemmelige og institutionaliserede møder«, således som det fastslås i beslutningens artikel 1, femte led.

59 Selskabet bestrider endvidere at have deltaget i prisaftaler. Dets argumentation må herved forstås således, at det bestrider, at det har deltaget i et ulovligt samarbejde om priser, og at det, såfremt et sådant samarbejde måtte blive anset for godtgjort, gør gældende, at dette med urette af Kommissionen blev betragtet som en aftale.

60 Sagsøgerens tre indsigelser skal behandles en efter en.

— Sagsøgerens deltagelse i »hemmelige og institutionaliserede møder«

61 Det er ubestridt, at sagsøgeren deltog i visse møder i JMC fra 1988 til slutningen af 1990. Ved skrivelse af 10. januar 1992 til Kommissionen oplyste selskabet kun datoerne for disse møder i 1990. Det oplyste herved, at det deltog i møderne den 6./7. februar 1990, den 14. maj 1990 og den 4. september 1990. I samme skrivelse tilkendegav det, at det ikke var i stand til at afgøre, om det havde deltaget i møderne den 4./5. april 1990, den 8./9. oktober 1990 og den 19./20. november 1990. Kommissionen tog behørigt hensyn til disse oplysninger, hvilket fremgår af tabel 4 i bilagene til beslutningen.

62 Det er endvidere ubestridt, at sagsøgeren aldrig deltog i møder i PG Paperboard's andre tre organer, PWG, DØU og PC.

63 Hvad nærmere angår PC fremgår det af hele beslutningen læst i sammenhæng, at bemærkningen i betragtning 42, første afsnit, om, at »samtlige de virksomheder,

denne beslutning er rettet til, var repræsenteret i Direktørkonferencen«, skyldes en redaktionel fejl, hvilket Kommissionen har anerkendt i sine skriftlige indlæg for Retten. Det skal i denne forbindelse blot konstateres, at sagsøgeren i tabel 3 og 7 i bilagene til beslutningen ikke er nævnt blandt de virksomheder, der deltog i PC's møder.

- 64 Kommissionen har således ikke lagt til grund, at sagsøgeren deltog i møder i PG Paperboard's organer i større omfang end det af virksomheden selv anerkendte.
- 65 På baggrund af sagsøgerens deltagelse i visse møder i JMC var Kommissionen berettiget til at konkludere, at sagsøgeren havde deltaget i »institutionaliserede« møder. En sådan konklusion forudsætter ikke, at der er ført bevis for en deltagelse i møder i samtlige PG Paperboard's organer.
- 66 Uden at foregribe spørgsmålet, om og i givet fald i hvilket omfang sagsøgeren deltog i den i beslutningens artikel 1 fastslåede overtrædelse, må det konstateres, at sagsøgeren under alle omstændigheder havde fuldt kendskab til, at de møder i JMC, selskabet deltog i, indgik i en større institutionel sammenhæng. Det skal i denne forbindelse blot bemærkes, at sagsøgeren ved sin skrivelse af 10. januar 1992 (jf. ovenfor, præmis 61) gav oplysninger om datoerne for møderne i alle PG Paperboard's organer i 1989 og 1990.
- 67 Hvad angår de omhandlede møders hemmelige karakter bemærkes, at der ikke foreligger noget officielt referat af møderne i JMC. Den omstændighed, at der ikke foreligger officielle mødereferater og næsten ingen interne notater vedrørende de nævnte møder, er, når henses til mødernes antal, varighed og karakteren af drøftel-

serne, tilstrækkeligt bevis for Kommissionens antagelse af, at deltagerne blev opfordret til ikke at tage notater (jf. beslutningens betragtning 168, sjette led).

- 68 Kommissionen var derfor berettiget til at lægge til grund, at sagsøgeren havde deltaget i »hemmelige og institutionaliserede møder«.

— Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om priser

- 69 Ifølge Kommissionen var JMC's hovedopgave fra første færd:

»— at bestemme, hvorvidt og i bekræftende fald hvorledes der kunne gennemføres prisforhøjelser, og meddele sine konklusioner til PWG

— at fastlægge enkelthederne i forbindelse med de prisinitiativer, der besluttedes af PWG, for hvert af de berørte lande og for de store kunder med henblik på at gennemføre et ækvivalent (dvs. ensartet) prissystem i Europa ...« (beslutningens betragtning 44, sidste afsnit).

- 70 I beslutningens betragtning 45, første og andet afsnit, anfører Kommissionen således nærmere:

»Udvalget diskuterede, marked for marked, hvordan de enkelte producenter skulle gennemføre de af PWG besluttede prisforhøjelser. De praktiske detaljer i forbindelse med gennemførelsen af de påtænkte prisforhøjelser blev drøftet ved 'rundbordssamtaler', hvorunder deltagerne havde mulighed for at fremkomme med deres kommentarer til den foreslåede forhøjelse.

Problemer med at gennemføre de af PWG besluttede prisforhøjelser eller lejlighedsvis tilfælde af manglende samarbejdsvilje blev meddelt til PWG, som derefter (som Stora udtrykte det) 'forsøgte at opnå samarbejde, i det omfang det blev anset for nødvendigt'. JMC udarbejdede særskilte rapporter for GC- og GD-kvaliteter. Såfremt PWG ændrede en beslutning om prisfastsættelse på grundlag af de rapporter, man havde modtaget fra JMC, blev de skridt, der var nødvendige for at gennemføre beslutningen, drøftet ved næste JMC-møde.«

- 71 Det bemærkes, at Kommissionen med rette har henvist til redegørelserne fra Stora som støtte for disse oplysninger om genstanden for JMC's møder (bilag 35 og 39 til meddelelsen af klagepunkter).
- 72 Selv om Kommissionen ikke er i besiddelse af officielle referater af møder i JMC, har den fra Mayr-Melnhof og Rena fået adgang til nogle interne notater vedrørende møderne den 6. september 1989, den 16. oktober 1989 og den 6. september 1990 (bilag 117, 109 og 118 til meddelelsen af klagepunkter). Disse notater, der er omtalt i beslutningens betragtning 80, 82 og 87, gengiver detaljerede drøftelser under disse møder om samordnede prisinitiativer. Disse beviser bekræfter klart Stora's beskrivelse af JMC's opgaver.
- 73 I denne forbindelse er det som eksempel tilstrækkeligt at henvise til notatet fra Rena vedrørende JMC's møde den 6. september 1990 (bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter), hvoraf bl.a. følgende fremgår:

»Der bliver annonceret en prisforhøjelse i *næste uge, i september*.

Frankrig	40 FRF
Nederlandene	14 NLG
Tyskland	12 DEM
Italien	80 ITL

Belgien	2,50 BEF
Schweiz	9 CHF
Det Forenede Kongerige	40 GBP
Irland	45 IEP

Alle kvaliteter bør forhøjes lige meget GD, UD, GT, GC osv.

Kun 1 prisforhøjelse om året.

Før leverancer fra den 7. januar.

Senest den 31. januar.

14. september skrivelse om prisforhøjelse (Mayr-Melnhof).

19. september, Feldmühle udsender sin meddelelse.

Cascades før udgangen af september.

Alle skal have udsendt meddelelserne før den 8. oktober.«

74 Som det fremgår af beslutningens betragtning 88, 89 og 90, lykkedes det endvidere Kommissionen at få adgang til interne dokumenter, der godtgør, at virksomhederne, bl.a. dem, der udtrykkeligt er anført i bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter, faktisk annoncerede og gennemførte de aftalte prisforhøjelser.

75 Selv om de dokumenter, som Kommissionen har henvist til, kun vedrører få møder i JMC inden for den periode, som beslutningen omfatter, bekræfter alle de foreliggende bevisdokumenter Stora's oplysninger, hvorefter JMC's væsentligste opgave var at beslutte og planlægge gennemførelsen af de samordnede prisforhøjelser. I denne forbindelse må den næsten fuldstændige mangel på referater af JMC's møder, officielle såvel som interne, ikke alene anses for tilstrækkeligt bevis for mødernes hemmelige karakter (jf. ovenfor, præmis 67), men også for Kommissionens påstand om, at de deltagende virksomheder bestræbte sig på at skjule den

reelle beskaffenhed af de drøftelser, der fandt sted i dette organ (jf. bl.a. beslutningens betragtning 45). Under disse omstændigheder gælder der en omvendt bevisbyrde, således at det påhviler de virksomheder, som beslutningen er rettet til, og som deltog i organets møder, at bevise, at det havde et lovligt formål. Da virksomhederne ikke har ført bevis herfor, har Kommissionen med rette antaget, at hovedformålet med de drøftelser, som virksomhederne førte på møderne i dette organ, var konkurrencebegrænsende.

- 76 For så vidt angår sagsøgerens egen situation findes selskabets deltagelse i visse møder i JMC fra 1988 til slutningen af 1990, herunder mindst tre møder i 1990, når henses til det ovenfor anførte, at være tilstrækkeligt bevis for, at selskabet ikke i denne periode deltog i et ulovligt samarbejde om priser, uagtet at der ikke findes dokumentbeviser vedrørende drøftelserne under de møder, som det er godtgjort, at sagsøgeren deltog i.
- 77 Denne konstatering støttes af det materiale, som Kommissionen har henvist til vedrørende sagsøgerens faktiske adfærd i prisspørgsmål. Det bemærkes i denne forbindelse, at sagsøgeren ikke har bestridt oplysningerne i tabellerne i bilagene til beslutningen vedrørende prisstigningernes størrelse, datoen for annonceringen af prisstigningerne og datoen for deres ikrafttræden. Det fremgår imidlertid af tabellerne, at sagsøgeren i den periode, for hvilken selskabet er gjort ansvarlig for overtrædelsen, annoncerede og gennemførte prisstigninger på det tyske marked, som størrelsemæssigt og med hensyn til datoerne for annonceringen og gennemførelsen i det væsentlige var i overensstemmelse med de beslutninger, der blev truffet i PG Paperboard.
- 78 Sagsøgeren gør gældende (jf. nedenfor, præmis 89 ff.), at selskabet ikke deltog i prisforhøjelsen i oktober 1989, og at det mod sine oprindelige hensigter ikke gennemførte de for april 1990 og januar 1991 planlagte prisforhøjelser.

- 79 Det fremgår imidlertid af beslutningen, at den første af disse tre forhøjelser ikke vedrørte GD-kvaliteter, som er de eneste kartonkvaliteter, sagsøgeren fremstiller (jf. tabel E i bilagene til beslutningen og Stora's redegørelse, bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 17).
- 80 Hvad angår den anden forhøjelse, som var planlagt for april 1990, tilkendegav sagsøgeren ved en skrivelse af 13. december 1989 (dokument F-7-1), at selskabet havde til hensigt at forhøje sine priser med 8% i marts 1990. I denne skrivelse henviste selskabet udtrykkeligt til den prisforhøjelse, Mayr-Melnhof havde annonceret den 28. november 1989, og som både størrelsesmæssigt og med hensyn til ikrafttrædelsestidspunktet var identisk med den af sagsøgeren annoncerede forhøjelse.
- 81 Da sagsøgeren havde tilkendegivet, at selskabet agtede at foretage den omhandlede prisforhøjelse, kan den blotte omstændighed, at det alligevel ikke forhøjede sine priser på det planlagte tidspunkt, ikke ændre noget ved den konklusion, at selskabets adfærd på markedet bekræftede dets deltagelse i det ulovlige samarbejde om priser. Under de foreliggende omstændigheder viser undladelsen af at gennemføre prisforhøjelsen højst, at sagsøgeren drog fuld fordel af det ulovlige samarbejde om priser ved at operere med lavere priser end dem, der var aftalt med selskabets konkurrenter.
- 82 At sagsøgeren ikke deltog i den tredje forhøjelse, bekræfter blot Kommissionens konstatering af, at sagsøgeren ophørte med at deltage i overtrædelsen i slutningen af 1990.
- 83 På denne baggrund har Kommissionen bevist, at sagsøgeren deltog i et ulovligt samarbejde om priser fra 1988 til slutningen af 1990. Sagsøgerens argumenter om, at selskabet kun deltog i møderne i JMC for bedre at kunne vurdere de fremtidige udviklinger på markedet, og at det ikke havde nogen interesse i at deltage i et kartel, er herefter uden betydning.

— Den retlige kvalifikation af overtrædelsen

- 84 I henhold til beslutningen havde de i dennes artikel 1 nævnte virksomheder foretaget en »aftalemæssig fastsættelse af de regelmæssige prisstigninger, der skulle ske på det enkelte nationale marked« (betragtning 130, andet afsnit, tredje led). Kommissionen anfører nærmere, at »de halvårslige prisinitiativer [ikke] skal behandles, som om [de] indebar en række indbyrdes uafhængige aftaler eller former for samordnet praksis, men i højere grad som en del af en og samme fortsat bestående aftale« (betragtning 131, andet afsnit). I det foreliggende tilfælde skal det således undersøges, om det var korrekt, at Kommissionen betegnede den samordning af priserne, som sagsøgeren deltog i fra 1988, som en aftale.
- 85 Det fremgår af fast retspraksis, at det, for at der er tale om en aftale i henhold til traktatens artikel 85, stk. 1, er tilstrækkeligt, at de pågældende virksomheder har givet udtryk for en fælles vilje til at optræde på markedet på en bestemt måde (jf. bl.a. Domstolens dom af 15.7.1970, sag 41/69, ACF Chemiefarma mod Kommissionen, Sml. 1970, s. 107, org. ref.: Rec. s. 661, præmis 112, dommen i sagen Van Landewyck m.fl. mod Kommissionen, a.st., præmis 86, og Rettens dom af 17.12.1991, sag T-7/89, Hercules Chemicals mod Kommissionen, Sml. II, s. 1711, præmis 256).
- 86 Det skal således undersøges, om Kommissionen har bevist, at de virksomheder, beslutningen er rettet til, havde givet udtryk for en fælles vilje til at optræde på markedet på en bestemt måde med hensyn til deres priser.
- 87 Der skal herved blot henvises til beviserne for sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om priser (jf. ovenfor, præmis 69 ff.). Kommissionen synes nemlig, uden at det er nødvendigt at undersøge øvrige beviser, at have bevist, at de virksomheder, der deltog i møderne i JMC, havde givet udtryk for en fælles vilje til at foretage ensartede og samtidige prisforhøjelser. Kommissionen var derfor beretti-

get til at betragte den sammenfaldende vilje hos sagsøgeren og andre kartonproducenter med hensyn til prisinitiativerne fra slutningen af 1987 som en aftale.

88 Ud fra alle disse betragtninger kan nærværende anbringende ikke tiltrædes.

Anbringendet om, at sagsøgeren ikke deltog i gennemførelsen af prisforhøjelserne

Parternes argumenter

89 Sagsøgeren har gjort gældende, at selskabet kun foretog prisforhøjelser i oktober 1988 og april 1989. For så vidt angår prisforhøjelsesinitiativerne i april 1990 og januar 1991, som sagsøgeren ifølge beslutningen skal have deltaget i, var der blot tale om, at selskabet annoncerede forhøjelser, som ikke blev gennemført.

90 Det forhold, at sagsøgeren ikke deltog i prisinitiativet i oktober 1989, viser klart, at selskabet ikke havde nogen funktion i det påståede kartel. Hvis dette havde været tilfældet, havde selskabet hele tiden måttet deltage i samtlige prisinitiativer for ikke at skabe fare for, at de indgåede aftaler ikke lykkedes.

91 Sagsøgeren har endelig anført, at selskabet ikke følte sig bundet af prisaftalerne, idet det er ubestridt, at det mod sine oprindelige tilkendegivelser ikke gennemførte prisstigningerne i april 1990 og januar 1991.

- 92 Kommissionen har anført, at sagsøgerens adfærd giver fuldt belæg for, at selskabet deltog i samtlige prisinitiativer. Sagsøgeren annoncerede prisforhøjelser i forbindelse med alle de initiativer, PG Paperboard vedtog i den omhandlede periode, alene med undtagelse af initiativet i oktober 1989. Hvis enkelte prisforhøjelser ikke kunne gennemføres, kan dette skyldes kundernes modstand. Da forhøjelserne blev annonceret, må det lægges til grund, at sagsøgeren følte sig bundet af prisaftalerne.

Rettens bemærkninger

- 93 Som allerede fastslået, fremgår det af beslutningen, at prisforhøjelsesinitiativet i oktober 1989 ikke vedrørte GD-kvaliteter, som er de eneste kartonkvaliteter, sagsøgeren fremstiller. Retten har ligeledes fastslået (jf. ovenfor, præmis 82), at det forhold, at sagsøgeren ikke gennemførte prisforhøjelsen i januar 1991, blot bekræfter, at selskabet ophørte med at deltage i overtrædelsen i slutningen af 1990.
- 94 Den omstændighed, at sagsøgeren, efter at have annonceret, at selskabet ville foretage en prisforhøjelse i marts 1990, alligevel ikke forhøjede sine priser på det fastsatte tidspunkt, ændrer ikke noget ved, at selskabet deltog i det ulovlige samarbejde om priser. Det hævdes ikke i beslutningen, at sagsøgeren gennemførte den omhandlede prisforhøjelse. I tabel F i bilagene til beslutningen henviser Kommissionen blot til skrivelsen af 13. december 1989 (dokument F-7-1), hvori sagsøgeren tilkendegav, at selskabet agtede at foretage en prisforhøjelse i marts 1990 (jf. ovenfor, præmis 80).
- 95 Endvidere bemærkes, at sagsøgeren gennemførte de samordnede prisforhøjelser i oktober 1988 og april 1989 (tabel C og D i bilagene til beslutningen).

- 96 Sagsøgerens argument om, at selskabet ikke følte sig bundet af sine drøftelser med konkurrenterne om kartonpriserne, er irrelevant. En anvendelse af traktatens artikel 85, stk. 1, forudsætter nemlig ikke, at virksomhederne føler sig bundet af det ulovlige samarbejde, de deltager i.
- 97 Anbringendet kan derfor ikke tiltrædes.

Anbringendet om, at sagsøgeren ikke deltog i et ulovligt samarbejde om markedsandele og et ulovligt samarbejde om kapaciteter

Parternes argumenter

- 98 Sagsøgeren har gjort gældende, at selskabet indtil 1990 udnyttede sin gamle kartonmaskine fuldt ud, og at det ikke kunne øge de producerede mængder. Service, vedligeholdelse og uheld med denne gamle maskine nødvendiggjorde talrige teknisk betingede produktionsstandsninger.
- 99 Eftersom selskabet forventede et produktionsfald i forbindelse med ombygningen af sin kartonmaskine, producerede det med henblik på oplagring i 1989, idet maskinen kørte 20,8 dage mere end i et normalt år. For at kunne opnå et sådant produktionsoverskud måtte man give afkald på produktionsstandsninger i industriferien og på helligdage og udelukkende standse produktionen, når det var nødvendigt af tekniske grunde. I 1990 blev der på grund af ombygningsarbejderne produceret mindre, men den resterende kapacitet blev udnyttet fuldt ud. Sagsøgeren kunne således ikke følge noget princip om »pris frem for mængde«, og ombygningen af selskabets kartonfabrik var også i åbenbar modstrid med et sådant princip.

- 100 Beslutningen indeholder intet om en deltagelse i en aftale om kapaciteter eller om beskyttelse af de største producenters markedsandele. Der henvises ikke til nogen faktiske forhold, der giver grundlag for at fastslå, at sagsøgeren deltog i den påståede aftale om princippet »pris frem for mængde«. Navnlig beviser det notat, der blev fundet hos FS-Karton (bilag 115 til meddelelsen af klagepunkter, jf. beslutningens betragtning 92), ikke en sådan deltagelse. Ifølge sagsøgeren henvises der i det pågældende notat blot til selskabets påståede markedsandel på 3%. Selskabets markedsandel med hensyn til GD-kvaliteter lå imidlertid højst på ca. 2%, selv i årene 1988/1989, og den faldt endda i 1990 på grund af ombygningssarbejderne.
- 101 Sagsøgeren har ligeledes bestridt, at selskabets sporadiske deltagelse i møder i JMC kan ses som et bevis for, at det deltog i et princip om »pris frem for mængde«. Det fremgår i denne forbindelse af Stora's anden redegørelse, som Kommissionen baserer sig på, at det pågældende princip blev drøftet i forbindelse med møderne i PWG og PC, dvs. i organer, som sagsøgeren ikke deltog i. Notatet vedrørende et møde i DØU den 3. oktober 1989 (bilag 70 til meddelelsen af klagepunkter, jf. beslutningens betragtning 82) udgør heller ikke et sådant bevis, idet det er ubestridt, at sagsøgeren aldrig deltog i møder i dette udvalg.
- 102 Kommissionen har indledningsvis henvist til Stora's redegørelser (bilag 39 og 43 til meddelelsen af klagepunkter). Disse indeholder en beskrivelse af de foranstaltninger, der blev truffet med hensyn til mængdetilpasning for at fastholde en balance mellem udbud og efterspørgsel og med hensyn til begrænsning af markedsandelene. Endvidere fremgår det af redegørelserne, at foranstaltningerne med hensyn til mængdetilpasning og begrænsning af markedsandelene var væsentlige elementer i de aftaler, der blev indgået mellem medlemmerne af PG Paperboard. Stora's redegørelser støttes af flere dokumenter. Kommissionen har som eksempel herpå henvist til et fortroligt notat af 28. december 1988 fra FS-Karton's salgsdirektør (bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter).

103 Kommissionen har anført, at den har fortolket bilag 115 til meddelelsen af klagepunkter korrekt. De i dette notat indeholdte oplysninger — om procentvise markedsandele, producerede mængder og produktionskapacitet, ordrebeholdninger, priser og planlagte prisforhøjelser — kan på grund af deres detaljerede og udtømmende karakter kun være opnået gennem en individuel udveksling mellem producenterne. Da notatet således bekræfter Stora's redegørelser, er det uden betydning, om oplysningerne vedrørende sagsøgeren hidrører fra selskabet selv, og om dets markedsandel faktisk var 3%. Det må under alle omstændigheder ifølge Kommissionen tages i betragtning, at der i notatet alene henvises til det tyske marked for GD- og GT-kvaliteter, hvor sagsøgerens markedsandel i 1990 lå over de nævnte 3%.

104 Da sagsøgeren deltog i møder i JMC, som havde til formål at fastlægge de nødvendige foranstaltninger med hensyn til princippet om »pris frem for mængde« (beslutningens betragtning 44 ff.), bør selskabet også gøres ansvarligt for overtrædelsen i relation til disse aspekter i kartellet. Kommissionen har herved understreget, at det, når der er tale om et kompleks aftalesystem, ikke er nødvendigt, at hvert enkelt medlem selv gennemfører alle elementerne i kartellet, såfremt det er godtgjort, at kartellet i sin helhed har gennemført dem (dommen i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 256-261 og 305, og dommen i sagen Hercules Chemicals mod Kommissionen, a.st., præmis 272). Det er derfor uden betydning, at sagsøgeren eventuelt måtte have forøget sin markedsandel, idet en sådan individuel adfærd ikke undskylder en deltagelse i et ulovligt kartel. Det er ligeledes uden betydning, at selskabet muligvis ikke foretog produktionsstandsninger og udnyttede sin kapacitet fuldt ud.

Rettens bemærkninger

105 Ifølge beslutningens artikel 1 har de i bestemmelsen nævnte virksomheder overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1, ved — i sagsøgerens tilfælde i hvert fald fra 1988 og indtil slutningen af 1990 — at have deltaget i en aftale og samordnet praksis, der startede medio 1986, og som indebar, at leverandører af karton i EF »nåede til forståelse om at fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante

niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden« og »i stigende grad siden begyndelsen af 1990 [traf] samordnede foranstaltninger til styring af leverancer af produktet i EF for derved at sikre gennemførelsen af de nævnte samordnede prisstigninger«.

106 Det er ubestridt, at sagsøgeren deltog i visse møder i JMC fra 1988 til slutningen af 1990. Endvidere må det som nævnt betragtes som godtgjort, at sagsøgeren deltog i et ulovligt samarbejde om priser i samme periode (jf. ovenfor, præmis 69 ff.).

107 Da sagsøgeren bestrider, at selskabet deltog i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger og et ulovligt samarbejde om markedsandele, skal de fremførte argumenter vedrørende disse to former for ulovligt samarbejde behandles særskilt.

— Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger

108 Ifølge beslutningen deltog de virksomheder, der var repræsenteret under møderne i PWG, fra slutningen af 1987 i et ulovligt samarbejde om standsninger af produktionsfaciliteterne, og der blev faktisk foretaget produktionsstandsninger fra 1990.

109 Det fremgår således af beslutningens betragtning 37, tredje afsnit, at PWG's egentlige formål i henhold til Stora's beskrivelse »bl.a. [var] 'drøftelser og opnåelse af enighed vedrørende markeder, markedsandele, priser, prisforhøjelser og kapacitet'«. Endvidere anfører Kommissionen med hensyn til »den enighed, der opnåedes i PWG i løbet af 1987« (betragtning 52, første afsnit), at den bl.a. sigtede mod at fastholde »et konstant udbudsniveau« (betragtning 58, første afsnit).

- 110 Med hensyn til PWG's rolle i det ulovlige samarbejde om kontrol med leverancer, som var karakteristisk for analysen af produktionsstandsninger, hedder det i beslutningen, at PWG havde afgørende betydning for gennemførelsen af produktionsstandsninger, da produktionskapaciteten forøgedes, og efterspørgslen faldt: »... fra begyndelsen af 1990 [fandt] de førende producenter i branchen ... det nødvendigt at træffe aftale i PWG's regi om behovet for at indføre midlertidige produktionsstandsninger. De store producenter erkendte, at de ikke kunne styrke efterspørgslen ved at sænke priserne, og at priserne simpelt hen ville falde, hvis de opretholdt fuld produktionskapacitet. Teoretisk kunne man på grundlag af kapacitetsrapporterne beregne, hvor længe driften skulle indstilles for at genoprette ligevægten mellem udbud og efterspørgsel« (beslutningens betragtning 70).
- 111 I beslutningen hedder det endvidere: »Dog foretog PWG aldrig nogen formel tildeling af 'downtime' til de enkelte producenter. Ifølge Stora voldte det praktiske problemer at nå frem til en koordineret plan for produktionsstandsninger, der dækkede samtlige producenter. Stora har udtalt, at dette var grunden til, at der kun 'fandtes et løst system i form af henstillinger'« (beslutningens betragtning 71).
- 112 Det skal understreges, at Stora i sin anden redegørelse (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 24) udtalte: »Med PWG's vedtagelse af princippet om 'pris frem for mængde' og den gradvise gennemførelse af et ensartet prissystem fra 1988 erkendte PWG's medlemmer, at det var nødvendigt at gennemføre produktionsstandsninger for at fastholde priserne, idet stigningen i efterspørgslen faldt. Uden produktionsstandsninger havde det ikke været muligt for producenterne at fastholde det aftalte prisniveau med en voksende overkapacitet.«
- 113 I det følgende punkt i redegørelsen tilføjes det: »I 1988 og 1989 kunne industrien arbejde med en næsten fuldstændig kapacitetsudnyttelse. Produktionsstandsninger, bortset fra sædvanlige standsninger, som skyldtes reparation eller ferier, blev nødvendige fra 1990 ... Senere viste det sig nødvendigt at anvende produktionsstandsninger, når tilgangen af ordrer svigtede, for at kunne gennemføre princippet om

'pris frem for mængde'. De produktionsstandsninger, som krævedes af producenterne (for at sikre ligevægten mellem produktion og forbrug), kunne beregnes på grundlag af kapacitetsrapporterne. PWG angav ikke formelt omfanget af produktionsstandsningerne, men der fandtes et løst system i form af henstillinger ...«

- 114 Kommissionen baserer også sine konklusioner på bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter, som er et fortroligt notat af 28. december 1988 fra den marketingchef, der var ansvarlig for Mayr-Melnhof-koncernens salg i Tyskland (hr. Katzner), til koncernens administrerende direktør i Østrig (hr. Gröller) om markedssituationen.
- 115 Ifølge dette dokument, der er gengivet i beslutningens betragtning 53, 54 og 55, havde det nærmere samarbejde på »direktørniveau« (»Präsidentenkreis«), som var blevet aftalt i 1987, betydet »vindere« og »tabere«. Udtrykket »direktørniveau« blev af Mayr-Melnhof fortolket som omfattende både PWG og PC generelt, dvs. uden reference til en bestemt begivenhed eller et bestemt møde (bilag 75 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 2.a), hvilket ikke kræver nærmere forklaring på dette sted.
- 116 Forfatterens begrundelse for, at han i skrivende stund anså Mayr-Melnhof for »taber«, er et vigtigt bevis for, at der fandtes et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger mellem deltagerne i PWG's møder.
- 117 Forfatteren fastslår således:

»4) På dette punkt begynder parterne at blive uenige om, hvad målet er.

...

c) Samtlige salgsmedarbejdere og salgsagenter i Europa blev fritaget for at skulle overholde deres mængdebudgetter, og der fulgtes, stort set undtagelsesfrit, en streng prispolitik (ofte har vore medarbejdere ikke forstået vores ændrede holdning i relation til markedet — tidligere stilledes der kun krav med hensyn til mængde, mens det herefter alene var prisdisciplinen, der talte, uanset risikoen for produktionsstandsninger).«

118 Mayr-Melnhof har anført (bilag 75 til meddelelsen af klagepunkter), at den ovenfor gengivne passage vedrører et internt forhold i virksomheden. Når notatet imidlertid ses i en større sammenhæng, giver dette uddrag udtryk for, at der i forhold til salgsmedarbejderne blev gennemført en streng politik, som var blevet vedtaget på »direktørniveau«. Dokumentet må endvidere ses som udtryk for, at deltagerne i 1987-aftalen, dvs. i hvert fald deltagerne i PWG's møder, utvivlsomt har vurderet følgerne af den politik, der blev besluttet, for det tilfælde at den skulle blive håndhævet med strenghed.

119 På baggrund af ovenstående findes Kommissionen at have godtgjort, at der fandtes et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger mellem deltagerne i møderne i PWG.

120 Ifølge beslutningen deltog de virksomheder, der deltog i JMC's møder, herunder sagsøgeren, ligeledes i dette ulovlige samarbejde.

121 Kommissionen bemærker hertil:

»Foruden Fides-systemet, der oplyste de samlede tal for hele branchen, var det almindeligt, at hver enkelt producent oplyste sin egen ordrebeholdning over for konkurrenterne på møderne i JMC.

Oplysningerne om, hvor mange dage virksomhederne havde ordrer til, var relevante i to henseender:

- som grundlag for at beslutte, hvorvidt forudsætningerne for at gennemføre prisforhøjelser var til stede
- som grundlag for at beregne, hvor lang tid driften måtte indstilles for at opretholde ligevægten mellem udbud og efterspørgsel ...« (beslutningens betragtning 69, tredje og fjerde afsnit).

122 Kommissionen anfører endvidere:

»De uofficielle notater fra to JMC-møder, det ene i januar 1990 (se betragtning 84), det andet i september 1990 (se betragtning 87), samt andre dokumenter (se betragtning 94 og 95) bekræfter ... at de store producenter holdt deres mindre konkurrenter tæt og løbende informeret i PG Paperboard om deres planer om at gennemføre yderligere produktionsstandsninger som alternativ til at sænke priserne« (beslutningens betragtning 71, tredje afsnit).

123 Bevismaterialet vedrørende JMC's møder (bilag 109, 117 og 118 til meddelelsen af klagepunkter) bekræfter, at der som led i forberedelsen af prisforhøjelserne fandt drøftelser sted om produktionsstandsninger. Bl.a. nævner bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter, som er et notat fra Rena af 6. september 1990 (jf. også ovenfor, præmis 73), omfanget af prisforhøjelser i en række lande, datoerne for den fremtidige offentliggørelse af disse samt ordrebeholdningen udtrykt i antal arbejdsdage for flere producenter. Notatets forfatter giver udtryk for, at visse producenter forudså produktionsstandsninger, idet han anfører:

»Kopparfors 5-15 days
5 /9 will stop for five days.«

124 Selv om bilag 117 og 109 til meddelelsen af klagepunkter ikke indeholder direkte oplysninger om påtænkte produktionsstandsninger, afslører de imidlertid, at situationen med hensyn til ordrebeholdning og indgående ordrer blev drøftet under JMC's møder den 6. september og den 16. oktober 1989.

125 I sammenhæng med redegørelserne fra Stora er disse dokumenter tilstrækkeligt bevis for, at de producenter, der deltog i JMC's møder, deltog i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger. De virksomheder, der deltog i det ulovlige samarbejde om priser, havde nødvendigvis kendskab til, at en gennemgang af ordrebeholdningen og indgående ordrer samt drøftelser af eventuelle produktionsstandsninger ikke alene skulle indgå ved afgørelsen af, om markedsvilkårene var gunstige for en samordnet prisforhøjelse, men ligeledes ved afgørelsen af, om produktionsstandsninger var nødvendige for at undgå, at det samordnede prisniveau undermineredes af et for stort udbud. Det fremgår således navnlig af bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter, at deltagerne i JMC's møde den 6. september 1990 enedes om at annoncere en kommende prisforhøjelse, selv om en række producenter havde erklæret, at de gjorde klar til at standse produktionen. Markedsforhol-

dene syntes således at kræve, at der fandt (yderligere) produktionsstandsninger sted, såfremt en fremtidig prisforhøjelse reelt skulle kunne gennemføres, hvilket producenterne i hvert fald stiltiende havde accepteret.

- 126 Af disse grunde finder Retten, uden at det er fornødent at undersøge de øvrige beviser, som Kommissionen har henvist til i beslutningen (bilag 102, 113, 130 og 131 til meddelelsen af klagepunkter), at Kommissionen har bevist, at de virksomheder, der deltog i JMC's møder og i det ulovlige samarbejde om priser, deltog i et ulovligt samarbejde vedrørende produktionsstandsninger.
- 127 Det må herefter lægges til grund, at sagsøgeren fra 1988 til slutningen af 1990 deltog i et ulovligt samarbejde vedrørende produktionsstandsninger.
- 128 Sagsøgerens argumenter, hvorefter selskabets faktiske adfærd ikke er forenelig med Kommissionens påstande om, at der fandtes et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger, kan ikke tiltrædes.
- 129 Det skal i denne forbindelse understreges, at Kommissionen har erkendt, at da branchen havde arbejdet med fuld kapacitetsudnyttelse indtil begyndelsen af 1990, havde der praktisk taget ikke været behov for produktionsstandsninger før dette tidspunkt (beslutningens betragtning 70).
- 130 Endvidere følger det af fast retspraksis, at den omstændighed, at en virksomhed ikke bøjer sig for udfaldet af møder, der havde et klart konkurrencebegrænsende formål, ikke kan fritage virksomheden for det fulde ansvar som følge af dens deltagelse i kartellet, når den ikke offentligt har taget afstand fra deres indhold (jf. eksempelvis Rettens dom af 6.4.1995, sag T-141/89, Tréfileurope mod Kommissionen, Sml. II, s. 791, præmis 85). Selv om det antages, at sagsøgerens adfærd på markedet ikke var i overensstemmelse med det aftalte, og at selskabet bl.a. — som det gør gældende — udnyttede sin produktionskapacitet fuldt ud i 1990, påvirker

denne omstændighed på ingen måde selskabets ansvar for en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.

— Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om markedsandele

131 Sagsøgeren bestrider, at selskabet deltog i et ulovligt samarbejde om markedsandele, men det har ikke anfægtet den i beslutningen indeholdte bemærkning om, at de producenter, der deltog i møderne i PWG, indgik en aftale om, at »de store producenters andele af det vesteuropæiske marked [blev] 'fastfrosset' på de aktuelle niveauer, og der blev ikke gjort forsøg på at hverve nye kunder eller forøge salget til de faste kunder gennem aggressive priskampagner« (betragtning 52, første afsnit).

132 Der skal på denne baggrund henvises til, at Kommissionen i relation til de virksomheder, der ikke deltog i PWG's møder, anfører følgende:

»Mens de mindre kartonproducenter, der deltog i JMC's møder, ikke blev indviet i de indgående drøftelser af markedsandele i PWG, accepterede de alle princippet om 'pris frem for mængde' og var derfor udmærket klar over den almindelige forståelse, der herskede blandt de større producenter med henblik på at fastholde 'et konstant udbudsniveau', og uden tvivl også om behovet for at tilpasse deres egen markedsadfærd hertil« (beslutningens betragtning 58, første afsnit).

- 133 Uanset at det ikke udtrykkeligt fremgår af beslutningen, bekræfter Kommissionen herved Stora's redegørelser, hvori det hedder:

»De producenter, der ikke deltog i PWG, blev normalt ikke orienteret om enkelthederne i drøftelserne vedrørende markedsandele. Uanset dette ville de som led i princippet om pris frem for mængde, som de var med i, fra de store producenter være blevet gjort bekendt med betydningen af ikke at underminere priserne ved at bevare et stabilt udbudsniveau.

For så vidt angår udbuddet af GC-kvaliteter var de andele, som dækkedes af producenter, der ikke deltog i PWG, så ubetydelige, at det stort set ville være uden betydning, om de deltog i aftalerne vedrørende markedsandele eller ikke« (bilag 43 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 1.2).

- 134 Kommissionen bygger i lighed med Stora navnlig på den antagelse, at selv om det ikke direkte er bevist, må de virksomheder, der ikke havde deltaget i PWG's møder, men som bevisligt var med i andre elementer af den overtrædelse, der er nævnt i beslutningens artikel 1, antages at have haft kendskab til det ulovlige samarbejde vedrørende markedsandele.
- 135 En sådan slutning kan ikke tiltrædes. Kommissionen har for det første ikke henvist til nogen form for beviser, der kan antages at godtgøre, at de virksomheder, der ikke havde deltaget i PWG's møder, havde tiltrådt en generel aftale om, at de største producenters markedsandele skulle fastfrys.
- 136 For det andet kan den omstændighed, at virksomhederne deltog i et ulovligt samarbejde om priser og i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger, ikke anses for bevis for, at de ligeledes deltog i et ulovligt samarbejde vedrørende markedsandele. I denne forbindelse bemærkes, at det ulovlige samarbejde vedrørende

markedsandele i modsætning til, hvad Kommissionen tilsyneladende påstår, ikke i sig selv har nogen forbindelse med det ulovlige samarbejde om priser og/eller om produktionsstandsninger. Det er tilstrækkeligt at fastslå, at det ulovlige samarbejde vedrørende markedsandelene for de største producenter i PWG ifølge beslutningen (betragtning 52 ff.) havde til formål at holde markedsandelene på et konstant niveau, med mulighed for ændring fra tid til anden, også i perioder, hvor markedsvilkårene, herunder ligevægten mellem udbud og efterspørgsel, ikke krævede, at produktionen tilpassedes for at sikre, at de aftalte prisforhøjelser faktisk blev gennemført. Det følger heraf, at en eventuel deltagelse i et ulovligt samarbejde om priser og/eller produktionsstandsninger ikke beviser, at de virksomheder, der ikke havde deltaget i PWG's møder, umiddelbart deltog i et ulovligt samarbejde om markedsandele, eller at de nødvendigvis havde eller burde have haft kendskab til dette.

137 For det tredje påberåber Kommissionen sig bilag 115 til meddelelsen af klagepunkter, som er et notat, der blev fundet hos FS-Karton (fra Mayr-Melnhof-koncernen). Det hedder i beslutningens betragtning 92, første afsnit, at dette notat, »som stammede fra begyndelsen af 1991, [åbenbart] omhandler ... udfaldet af et møde med andre producenter, selv om dette benægtes af Mayr-Melnhof«. Desuden viser det »de procentvise markedsandele (i 1990) for [Mayr-Melnhof]-koncernen, Feldmühle, Buchmann, Weig, Europa Carton, Cascades, Laakmann, Saffa, Gruber & Weber og De Eendracht« (betragtning 92, andet afsnit).

138 Dette bilag kan imidlertid ikke betragtes som et bevis for, at sagsøgeren deltog i et ulovligt samarbejde mellem producenterne om markedsandelene. Det angiver ganske vist de procentvise markedsandele i Tyskland for flere producenter, herunder sagsøgeren, men det kan hverken udledes af bilaget, hvor det stammer fra, eller hvilket møde det skal vedrøre. Under disse omstændigheder kan det ikke udelukkes, at dokumentet blev udarbejdet i løbet af 1991 på grundlag af oplysninger, der var offentliggjort eller modtaget fra kunder, med henblik på et internt møde i FS-Karton. Selv hvis det lægges til grund, at der faktisk fandt drøftelser sted vedrørende markedsandelene mellem flere producenter, hvoraf visse ikke deltog i møderne i PWG, er det under alle omstændigheder ikke godtgjort, at disse drøftelser fandt sted i den periode, hvori sagsøgeren er gjort ansvarlig for overtrædelser, dvs. i hvert fald fra 1988 og indtil slutningen af 1990.

139 Det bemærkes for det fjerde, at det fremgår af beslutningens betragtning 58, andet og tredje afsnit, at Kommissionen som yderligere bevis for sin påstand henviser til bilag 102 til meddelelsen af klagepunkter, dvs. et notat, som den har fået fra Rena, og som ifølge beslutningen vedrører et særligt møde i Nordic Paperboard Institute (herefter »NPI«) den 3. oktober 1988. I denne forbindelse bemærkes blot, at sagsøgeren dels ikke var medlem af NPI, dels at dokumentets omtale af, at det eventuelt blev nødvendigt at anvende produktionsstandsninger, af de allerede anførte grunde ikke kan anses for bevis for et ulovligt samarbejde vedrørende markedsandele.

140 For at Kommissionen kan anse de enkelte virksomheder, der er nævnt i en beslutning som den foreliggende, for ansvarlige for at have deltaget i et kartel i sin helhed i en bestemt periode, skal det for hver enkelt virksomhed bevises, at den har indvilget i en samlet plan, som omfatter de elementer, kartellet består af, eller i denne periode har deltaget direkte i samtlige disse elementer. En virksomhed kan endvidere anses for ansvarlig for et kartel i sin helhed, selv om det er godtgjort, at virksomheden kun deltog direkte i ét eller flere af kartellets elementer, såfremt virksomheden vidste eller nødvendigvis burde vide, at det ulovlige samarbejde, som den deltog i, indgik i en samlet plan, og såfremt den samlede plan dækkede samtlige kartellets elementer. Når dette er tilfældet, kan den omstændighed, at den pågældende virksomhed ikke deltog direkte i samtlige elementer af kartellet i sin helhed, ikke fritage virksomheden for ansvar for overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1. En sådan omstændighed kan imidlertid indgå i vurderingen af overtrædelsens grovhed.

141 I det foreliggende tilfælde har Kommissionen ikke bevist, at sagsøgeren vidste eller nødvendigvis burde vide, at selskabets retsstridige adfærd indgik i en samlet plan, der ud over det ulovlige samarbejde om priser og det ulovlige samarbejde om produktionsstandsninger, som selskabet faktisk deltog i, også omfattede et ulovligt samarbejde om de største producenters markedsandele.

- 142 Beslutningens artikel 1, ottende led, hvorefter den aftale og den samordnede praksis, sagsøgeren deltog i, sigtede mod at »fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden«, bør herefter annulleres i forhold til sagsøgeren.

Anbringendet om en fejlbedømmelse af sagsøgerens deltagelse i Fides' system for udveksling af oplysninger

Parternes argumenter

- 143 Sagsøgeren har gjort gældende, at selskabet kun deltog i Fides' system for udveksling af oplysninger for at få pålidelige oplysninger om den fremtidige udvikling på markedet for foldeæsker med henblik på en betydelig investering i nye produktionsfaciliteter. Selskabets deltagelse i systemet ophørte, efter at investeringen var gennemført i slutningen af 1990. Deltagelsen havde således til formål at forbedre selskabets egen stilling på markedet på de andre producenters bekostning.
- 144 I øvrigt troede sagsøgeren, at det i sig selv var lovligt at deltage i informationsudvekslingssystemet.
- 145 Kommissionen har anført, at Fides' system for udveksling af oplysninger blev benyttet til at gøre det lettere for et kartel, der falder ind under traktatens artikel 85, at fungere. Under disse omstændigheder kan informationsudvekslingssystemet ikke bedømmes særskilt i forhold til kartellets konkurrencebegrænsende målsætninger. Sagsøgeren kunne ikke være uvidende om, at det indførte informationsudvekslingssystem var ulovligt. Såfremt sagsøgeren måtte have været i god tro, kan dette under alle omstændigheder kun have betydning for bødens størrelse.

Retten's bemærkninger

- 146 Ifølge beslutningens artikel 1 har de i bestemmelsen nævnte virksomheder overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1, ved at deltage i en aftale og en samordnet praksis, hvorved virksomhederne bl.a. »udvekslede forretningsmæssige oplysninger om leverancer, priser, midlertidige produktionsstandsninger, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader osv. til støtte for nævnte forholdsregler«, dvs. et ulovligt samarbejde om priser, et ulovligt samarbejde om markedsandele og et ulovligt samarbejde om midlertidige produktionsstandsninger.
- 147 Beslutningen må på baggrund af dens konklusion og betragtning 134, tredje afsnit, fortolkes således, at Fides-systemet ifølge Kommissionen er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, som følge af, at det fremmede kartellet.
- 148 I beslutningens betragtning 134, tredje afsnit, præciseres det, at Fides' system for udveksling af oplysninger var »en væsentlig hjælp til
- overvågning af udvikling i markedsandele
  - overvågning af udbuds- og efterspørgselsforholdene, således at kapaciteten kunne udnyttes fuldt ud
  - afgørelse af, om samordnede prisstigninger kunne gennemføres
  - fastlæggelse af den nødvendige 'downtime'«.

- 149 Da Fides' system for udveksling af oplysninger kun blev anset for at være i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, som følge af, at det fremmede kartellet, er sagsøgerens argument om, at selskabet troede, at det i sig selv var lovligt at deltage i systemet, irrelevant.
- 150 Sagsøgeren har i øvrigt ikke bestridt rigtigheden af det i beslutningen anførte om, at Fides-statistikkerne blev benyttet i konkurrencebegrænsende øjemed.
- 151 Der er under disse omstændigheder ført bevis for, at sagsøgeren deltog i en udveksling af oplysninger med henblik på at støtte de konkurrencebegrænsende handlinger, som det er godtgjort, at selskabet deltog i. Dets bemærkninger om grundene til, at det besluttede sig for at deltage i Fides' informationsudvekslings-system, er således også irrelevante.
- 152 Anbringendet kan herefter ikke tiltrædes.

Påstanden om annullation af beslutningens artikel 2

Parternes argumenter

- 153 Sagsøgeren har gjort gældende, at forbuddet i beslutningens artikel 2 er formuleret for upræcist. De yderst vage oplysninger, der gives i bestemmelsen, gør det ikke muligt at skelne mellem et lovligt og et ulovligt informationsudvekslingssystem.

Ethvert system for udveksling af oplysninger, selv i form af samlede tal, vil kunne falde ind under forbuddet.

- 154 I det omfang artikel 2 forbyder udveksling af oplysninger i form af samlede tal, er beslutningen i strid med Kommissionens meddelelse vedrørende aftaler, vedtagelser og samordnet praksis angående samarbejdet mellem virksomheder (JO 1968 C 75, s. 3, som berigtiget i JO 1968 C 84, s. 14, herefter »meddelelsen angående samarbejde«).
- 155 Kommissionen har i sin *Syvende beretning om konkurrencepolitikken* (punkt 7) bekræftet, at et informationsudvekslingssystem, der ikke gør det muligt at identificere oplysninger vedrørende de enkelte virksomheder, ikke strider mod konkurrencereglerne.
- 156 For så vidt som Kommissionen i beslutningen har lagt vægt på risikoen for et misbrug af oplysninger, der lovligt kan samles, er anvendelsesområdet for traktatens artikel 85 blevet udvidet på uberettiget vis.
- 157 Kommissionen har bestridt, at forbuddet mod udveksling af oplysninger for fremtiden er for upræcist. Det er tilstrækkeligt, at det fremgår af beslutningens konklusion og dens begrundelse, hvilken konkurrencebegrænsende adfærd der skal bringes til ophør (Domstolens dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 1663, præmis 122, 123 og 124). I det foreliggende tilfælde indeholder beslutningens artikel 2, stk. 1, litra a), b) og c), allerede en detaljeret beskrivelse af den forbudte udveksling af oplysninger. Endvidere er der redegjort detaljeret for de faktiske konstateringer vedrørende de udvekslede oplysninger i beslutningens betragtning 61-68, 105 og 106. Desuden indeholder beslutningen en nøjagtig beskrivelse af informationsudvekslingens konkurrencebegrænsende virkninger

(betragtning 134 og 166). Forbuddets rækkevidde fremgår således klart af beslutningens artikel 2 sammenholdt med dens begrundelse.

- 158 Beslutningens artikel 2, stk. 2 og 3, angiver blot, hvorledes en lovlig udveksling af oplysninger kan udformes.
- 159 Kommissionen har ligeledes bestridt, at forbuddet er for omfattende. Forbuddet mod fremtidig udveksling af oplysninger skal ses i lyset af konstateringerne i beslutningens betragtning 68, 69 og 70. Forbuddet mod at udveksle oplysninger i form af samlede tal vedrører i øvrigt kun oplysninger om ordretilgang, ordrebeholdninger og kapacitetsudnyttelse. Ved bedømmelsen af udvekslingen af oplysninger skal der tages hensyn til sektorens høje koncentrationsgrad og det høje oplysningsniveau vedrørende de forskellige virksomheders struktur og politik, der er resultatet af det tidligere samarbejde inden for PG Paperboard. På koncentrerede markeder ligger mulighederne for konkurrence hovedsagelig i den uvished og hemmeligholdelse, der hersker mellem de største producenter med hensyn til markedsvilkårene. Udveksling af oplysninger om ordrebeholdningerne med korte mellemrum gør kunstigt markedet så transparent, at de bestående konkurrencemuligheder til sidst ikke længere kan udnyttes.
- 160 Den ugentlige udveksling af statistikker over ordretilgang giver desuden sammen med kapacitetsrapporterne virksomhederne mulighed for at gøre sig bekendt med kapacitetsudnyttelsen inden for sektoren og at planlægge produktionsstandsninger inden for hele sektoren. Producenterne kan således opretholde en balance mellem udbud og efterspørgsel og modvirke et prisfald i tilfælde af faldende efterspørgsel. Disse virkninger indtræder, uanset om oplysningerne kan individualiseres, eller om de vedrører allerede afgivne ordrer. Kommissionen konkluderede derfor med rette, at en udveksling af oplysninger vedrørende den til enhver tid værende situation med hensyn til ordretilgang og ordrebeholdninger, selv i form af samlede tal, er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1.

- 161 Beslutningen er ifølge Kommissionen ikke i strid med meddelelsen angående samarbejde eller oplysningerne i *Syvende beretning om konkurrencepolitikken*.

Rettens bemærkninger

- 162 Det bemærkes, at beslutningens artikel 2 indeholder følgende bestemmelse:

»De i artikel 1 nævnte virksomheder skal øjeblikkeligt bringe den omhandlede overtrædelse til ophør, såfremt dette ikke allerede er sket. De skal for fremtiden i forbindelse med deres aktiviteter i kartonbranchen afholde sig fra enhver form for aftale eller samordnet praksis, som kan have samme eller tilsvarende formål eller virkning, herunder enhver form for udveksling af forretningsmæssige oplysninger:

- a) hvorved deltagerne direkte eller indirekte oplyses om andre individuelle producenters produktion, salg, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader, salgspriser, omkostninger eller markedsføringsplaner, eller

- b) hvorved en fælles brancheholdning til økonomiske forhold med hensyn til priser eller kontrol med produktionen fremmes, lettes eller tilskyndes, selv om individuelle oplysninger ikke afsløres, eller

- c) hvorved de kunne blive i stand til at overvåge tilslutning til eller overholdelse af en udtrykkelig eller stiltiende aftale om priser eller markedsopdeling i EF.

Enhver ordning til udveksling af almindelige oplysninger, som de indgår, som f.eks Fides-systemet eller dets efterfølger, skal være udformet på en sådan måde, at den udelukker ikke alene enhver form for oplysninger, på grundlag af hvilke individuelle producenters adfærd kan identificeres, men endvidere oplysninger vedrørende den til enhver tid værende situation med hensyn til ordretilgang og ordrebeholdninger, den forventede udnyttelsesgrad for produktionskapaciteten (i begge tilfælde selv om det drejer sig om samlede tal) eller produktionskapaciteten for den enkelte maskine.

Ethvert udvekslingssystem af denne art skal begrænses til indsamling og udbredelse af produktions- og salgsstatistikker i global form, som ikke kan bruges til at fremme eller lette en fælles brancheadfærd.

Virksomhederne skal også afholde sig fra enhver form for udveksling af oplysninger af konkurrencemæssig betydning i tilslutning til en sådan tilladt udveksling samt afholde sig fra møder eller anden form for kontakt med henblik på at diskutere betydningen af de udvekslede oplysninger eller den mulige eller sandsynlige reaktion inden for branchen eller blandt individuelle producenter på de pågældende oplysninger.

De nødvendige ændringer af et eventuelt system for udveksling skal være foretaget senest tre måneder efter datoen for meddelelsen af denne beslutning.«

¹⁶³ Som det fremgår af betragtning 165, blev beslutningens artikel 2 vedtaget med hjemmel i artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17. I henhold til denne bestemmelse kan Kommissionen, når den konstaterer, at der foreligger en overtrædelse af bl.a.

traktatens artikel 85, ved en beslutning pålægge de deltagende virksomheder at bringe den konstaterede overtrædelse til ophør.

- 164 Ifølge fast retspraksis vil anvendelsen af artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17 ikke alene kunne omfatte forbud mod at fortsætte med visse handlinger eller at opretholde en vis praksis eller situation, der er fundet ulovlig (Domstolens dom af 6.3.1974, forenede sager 6/73 og 7/73, Istituto Chemioterapico Italiano og Commercial Solvents mod Kommissionen, Sml. s. 223, præmis 45, og af 6.4.1995, forenede sager C-241/91 P og C-242/91 P, RTE og ITP mod Kommissionen, Sml. I, s. 743, præmis 90), men tillige mod at udvise en tilsvarende praksis for fremtiden (Rettens dom af 6.10.1994, sag T-83/91, Tetra Pak mod Kommissionen, Sml. II, s. 755, præmis 220).
- 165 I det omfang anvendelsen af artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17 skal ske under hensyn til arten af den konstaterede overtrædelse, har Kommissionen endvidere beføjelse til at præcisere omfanget af de forpligtelser, der påhviler de berørte virksomheder med henblik på at bringe overtrædelsen til ophør. De byrder, som pålægges virksomhederne, må imidlertid ikke overskride grænserne for, hvad der er rimeligt og nødvendigt for at opfylde det tilsigtede mål, nemlig at sikre, at de regler, som er blevet tilsidesat, overholdes (RTE og ITP-dommen, a.st., præmis 93; jf. i samme retning Rettens domme af 8.6.1995, sag T-7/93, Langnese-Iglo mod Kommissionen, Sml. II, s. 1533, præmis 209, og sag T-9/93, Schöller mod Kommissionen, Sml. II, s. 1611, præmis 163).
- 166 Efterprøvelsen af, om påbuddet i beslutningens artikel 2, som hævdedet af sagsøgeren, er for vidtgående, skal derfor omfatte en undersøgelse af omfanget af de forbud, der herved er meddelt virksomhederne.
- 167 Forbuddet i artikel 2, stk. 1, andet punktum, hvorefter virksomhederne for fremtiden skal afholde sig fra enhver form for aftale eller samordnet praksis, som kan have samme eller tilsvarende formål eller virkning som de overtrædelser, der er konstateret i beslutningens artikel 1, har alene til formål at hindre virksomhederne

i at gentage den adfærd, der er konstateret at være ulovlig. Kommissionen har derfor ikke med dette forbud overskredet de beføjelser, den er tillagt i henhold til artikel 3 i forordning nr. 17.

- 168 Artikel 2, stk. 1, litra a), b) og c), har nærmere til formål at forbyde fremtidig udveksling af forretningsmæssige oplysninger.
- 169 Påbuddet i artikel 2, stk. 1, litra a), hvorefter enhver fremtidig udveksling af forretningsmæssige oplysninger, på grundlag af hvilke deltagerne direkte eller indirekte kan få adgang til individuelle oplysninger om konkurrerende virksomheder, forudsætter, at Kommissionen i beslutningen har fastslået, at udveksling af sådanne oplysninger er retsstridig i medfør af traktatens artikel 85, stk. 1.
- 170 I denne forbindelse bemærkes, at det ikke fremgår af beslutningens artikel 1, at udveksling af individuelle forretningsmæssige oplysninger i sig selv er en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.
- 171 Artikel 1 fastslår generelt, at virksomhederne har overtrådt traktatbestemmelsen ved at deltage i en aftale og en samordnet praksis, hvorved virksomhederne bl.a. »udvekslede forretningsmæssige oplysninger om leverancer, priser, midlertidige produktionsstandsninger, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader osv. til støtte for nævnte forholdsregler«.

- 172 Beslutningens konklusion skal imidlertid fortolkes på baggrund af dens betragtninger (dommen i sagen Suiker Unie m.fl., a.st., præmis 122). Beslutningens betragtning 134, andet afsnit, er affattet således:

»Producenternes udveksling af normalt fortrolige og følsomme individuelle forretningsmæssige oplysninger på møder afholdt af PG Paperboard (hovedsagelig JMC) vedrørende ordrebeholdninger, midlertidige produktionsstandsninger og produktionskvoter var åbenbart konkurrencebegrænsende, idet den havde til formål at sikre, at forudsætningerne for gennemførelsen af de aftalte prisinitiativer var så gunstige som muligt ...«

- 173 Da Kommissionen således i beslutningen behørigt har fastslået, at udveksling af individuelle forretningsmæssige oplysninger som sådan udgjorde en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, opfylder forbuddet mod for fremtiden at udveksle oplysninger af denne art betingelserne for at bringe artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17 i anvendelse.
- 174 Forbuddene mod udveksling af forretningsmæssige oplysninger i beslutningens artikel 2, stk. 1, litra b) og c), skal undersøges i lyset af samme artikels stk. 2, 3 og 4, der underbygger de omhandlede påbud. Det skal således afgøres ud fra konteksten, om, og i bekræftende fald i hvilket omfang, Kommissionen har anset udveksling af oplysninger for retsstridig, under hensyn til, at de byrder, der påhviler virksomhederne, skal begrænses til, hvad der er nødvendigt for at sikre, at deres adfærd er lovlig i henhold til traktatens artikel 85, stk. 1.
- 175 Beslutningen må fortolkes således, at Fides-systemet ifølge Kommissionen er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, som følge af, at det fremmede kartellet (beslutningens betragtning 134, tredje afsnit). En sådan fortolkning bekræftes af ordlyden af beslutningens artikel 1, hvoraf det fremgår, at virksomhederne havde

udvekslet forretningsmæssige oplysninger »til støtte for nævnte forholdsregler«, der fandtes at være i strid med traktatens artikel 85, stk. 1.

- 176 Omfanget af de forbud, der gælder for fremtiden, som indeholdt i beslutningens artikel 2, stk. 1, litra b) og c), skal bedømmes under hensyn til denne stillingtagen fra Kommissionens side til spørgsmålet om, hvorvidt Fides-systemet er foreneligt med traktatens artikel 85.
- 177 De nævnte forbud er dels ikke begrænset til at omfatte udveksling af individuelle forretningsmæssige oplysninger, men omfatter tillige visse statistiske oplysninger i samlet form [beslutningens artikel 2, stk. 1, litra b), og artikel 2, stk. 2]. Desuden forbyder beslutningens artikel 2, stk. 1, litra b) og c), udveksling af visse statistiske oplysninger for at forebygge, at en mulig konkurrencebegrænsende adfærd fremmes.
- 178 Et sådant forbud går ud over, hvad der er nødvendigt for at sikre, at de regler, som er blevet tilsidesat, overholdes, for så vidt som det er til hinder for, at der udveksles rent statistiske oplysninger, der ikke har karakter af individuelle eller identificerbare oplysninger, med den begrundelse, at oplysningerne kunne anvendes til konkurrencebegrænsende formål. Dels fremgår det ikke af beslutningen, at Kommissionen skulle have anset udveksling af statistiske oplysninger som sådan for at være i strid med traktatens artikel 85, stk. 1. Dels medfører den omstændighed, at et system til udveksling af statistiske oplysninger vil kunne anvendes til konkurrencebegrænsende formål, ikke, at det er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, idet dets konkurrencebegrænsende virkninger i så tilfælde skal fastslås konkret.

179 Beslutningens artikel 2, stk. 1-4, vil derfor være at annullere, med undtagelse af følgende passager:

»De i artikel 1 nævnte virksomheder skal øjeblikkeligt bringe den omhandlede overtrædelse til ophør, såfremt dette ikke allerede er sket. De skal for fremtiden i forbindelse med deres aktiviteter i kartonbranchen afholde sig fra enhver form for aftale eller samordnet praksis, som kan have samme eller tilsvarende formål eller virkning, herunder enhver form for udveksling af forretningsmæssige oplysninger:

a) hvorved deltagerne direkte eller indirekte oplyses om andre individuelle producenters produktion, salg, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader, salgspriser, omkostninger eller markedsføringsplaner.

Enhver ordning til udveksling af almindelige oplysninger, som de indgår, som f.eks Fides-systemet eller dets efterfølger, skal være udformet på en sådan måde, at den udelukker enhver form for oplysninger, på grundlag af hvilke individuelle producenters adfærd kan identificeres.«

Påstanden om, at bøden annulleres eller nedsættes

Anbringenderne vedrørende de spørgsmål, der er behandlet i det fælles mundtlige indlæg

180 Under det uformelle møde den 29. april 1997 blev de virksomheder, der havde anlagt sag til prøvelse af beslutningen, opfordret til at overveje at afgive fælles mundtlige indlæg for det tilfælde, at sagerne blev forenet med henblik på den mundtlige forhandling. Det blev understreget, at sådanne fælles mundtlige indlæg kun ville kunne afgives af sagsøgere, der i deres stævning faktisk havde gjort

anbringender gældende svarende til dem, der skulle fremføres i det fælles mundtlige indlæg.

181 Ved telefax af 14. maj 1997, som blev fremsendt på samtlige sagsøgers vegne, meddelte sagsøgerne, at de havde besluttet at behandle seks spørgsmål i et fælles mundtligt indlæg, herunder følgende:

a) beskrivelsen af markedet og kartellets manglende virkninger

b) det generelle bødeniveau og begrundelsen for beslutningen i så henseende

c) begrundelsen for bøderne.

182 Sagsøgeren har ikke i stævningen fremført nogen anbringender eller argumenter vedrørende disse tre spørgsmål. Selskabet tilkendegav ikke desto mindre under retsmødet, at det tilsluttede sig det fælles indlæg på disse punkter.

183 Det bemærkes, at der i henhold til procesreglementets artikel 48, stk. 2, første afsnit, ikke må fremsættes nye anbringender under sagens behandling, medmindre de støttes på retlige eller faktiske omstændigheder, som er kommet frem under retsforhandlingerne. I det foreliggende tilfælde har sagsøgeren ikke påberåbt sig nogen retlige eller faktiske omstændigheder, som er kommet frem under retsforhandlingerne, og som kan begrunde fremsættelsen af de omhandlede nye anbringender.

- 184 De pågældende anbringender, som sagsøgeren har gjort gældende for første gang under retsmødet, kan derfor ikke antages til realitetsbehandling.

Anbringenderne om, at Kommissionen lagde en forkert omsætning til grund, og om en tilsidesættelse af begrundelsespligten og retten til kontradiktion i denne forbindelse

Parternes argumenter

- 185 Sagsøgeren har anført, at det fremgår af beslutningens betragtning 4, at visse former for karton, såsom grå pap, der ikke anvendes til fremstilling af foldeæsker, ikke er genstand for beslutningen og ikke falder ind under definitionen af »karton« i beslutningens forstand, selv om disse produkter kan fremstilles på kartonmaskiner. Dette bekræftes i betragtning 3, hvori det hedder, at karton »hovedsagelig anvendes til fremstilling af foldeæsker ...«.
- 186 Ved begyndelsen af sin undersøgelse anmodede Kommissionen sagsøgeren om at oplyse sin samlede omsætning på kartonområdet og selskabets omsætning vedrørende GD-kvaliteter. I meddelelsen af klagepunkter tilkendegav Kommissionen imidlertid, at undersøgelsen kun vedrørte kartonkvaliteter, der er beregnet til fremstilling af foldeæsker.
- 187 Tre af de af sagsøgeren fremstillede produkter falder ikke ind under den definition af »karton«, der er indeholdt i meddelelsen af klagepunkter og i beslutningen, nemlig produkterne Printa, Duplex KO og Silbergrau.

- 188 Produktet Printa er en dupleks-karton, der består af et træholdigt lag og et midterlag og en bagside, der 100% består af brugte fibre. Sagsøgeren har under henvisning til en udtalelse fra Papirtechnische Stiftung (herefter »PTS«) anført, at denne kvalitet ikke hører til blandt GD-kvaliteterne. Printa er en blandet kvalitet, som hovedsagelig anvendes til fremstilling af kartonnage og kun i meget begrænset omfang til fremstilling af foldeæsker. Det er kun for at angive, at produktet — i det mindste delvis — også kan anvendes til fremstilling af foldeæsker, at selskabet markedsfører den pågældende kvalitet under betegnelsen »pigmenteret UD«.
- 189 Produktet Duplex KO er en enkel dupleks-karton, der består af et træholdigt lyst lag og et midterlag og en bagside bestående af 100% brugte fibre. Sagsøgeren har under henvisning til en udtalelse fra PTS anført, at dette produkt heller ikke hører til blandt kvaliteterne GD og UD2. Det anvendes næsten udelukkende til fremstilling af kartonnage, og det kan ikke sammenlignes med de kvaliteter, der er beregnet til fremstilling af foldeæsker, med hensyn til anvendelsesformål, kvalitet og prisniveau. Det bliver markedsført under betegnelsen »ED« (»Einfach Duplex«).
- 190 Endelig er produktet Silbergrau en ren grå pap.
- 191 På denne baggrund oplyste sagsøgeren i sit svar på meddelelsen af klagepunkter over for Kommissionen, at selskabet kun fremstillede kvaliteterne Supra og Bona. Dette blev bekræftet under den mundtlige høring for Kommissionen. Sagsøgerens repræsentant forklarede, at produktet Printa ikke hører til blandt UD- eller GD-kvaliteterne, og at selskabet derfor i sine meddelelser til Fides havde medtaget en særskilt rubrik for dette produkt. For så vidt angår produktet Duplex KO forklarede sagsøgerens repræsentant, at denne kvalitet henhører under kategorien ED og også var blevet henført herunder i meddelelserne til Fides. Han nævnte udtrykkeligt, at det ikke ville være korrekt at anvende forkortelsen »UD« for dette produkt.

- 192 Eftersom diskussionen omkring sagsøgerens produkter ikke blev fortsat, anså selskabet det for ubestridt, at produkterne Printa og Duplex KO ikke var genstand for proceduren. Kommissionen genoptog først diskussionen i en skrivelse af 24. maj 1994, hvori den hævdede, at produktet Printa kun adskiller sig fra GD2-karton ved sin mindre massefylde — hvilket ikke er korrekt — og at produktet Duplex KO af handelen betragtes som et UD-produkt.
- 193 Da beslutningen ikke indeholder nogen stillingtagen til, om den vedrører de omhandlede produkter, er den mangelfuldt begrundet. Det fremgår ganske vist af retspraksis, at Kommissionen ikke er forpligtet til at tage stilling til argumenter, som den anser for at være helt uden betydning (jf. dommen i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 318), men spørgsmålet om afgrænsningen af de af beslutningen berørte produkter er af afgørende betydning.
- 194 Den omstændighed, at de pågældende produkter også er gjort til genstand for beslutningen, udgør ikke blot en tilsidesættelse af begrundelsespligten, men også en tilsidesættelse af sagsøgerens ret til kontradiktion i betragtning af sagens forløb.
- 195 Sagsøgeren har endelig anført, at Kommissionen allerede havde kunnet beregne bøden korrekt på grundlag af de oplysninger, sagsøgeren havde givet i sin skrivelse af 13. maj 1993. Kommissionen modtog i hvert fald de nødvendige oplysninger ved sagsøgerens skrivelse af 13. maj 1994, og de blev gentaget i skrivelsen af 1. juli 1994.
- 196 Kommissionen har gjort gældende, at den holdt sig langt under det loft for bøder, der er fastsat i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17. Sagsøgeren kan derfor ikke kræve, at en del af selskabets omsætning ikke tages i betragtning.

- 197 Efter at sagsøgeren havde gjort indsigelse mod, at der blev taget hensyn til visse af selskabets produkter, opfordrede Kommissionen ved skrivelse af 24. maj 1994 selskabet til at opdele den allerede oplyste samlede omsætning efter de forskellige produkter. I denne skrivelse angav Kommissionen også de nærmere grunde til, at den anså produkterne Printa og Duplex KO for at burde henføres til GD-kvaliteterne. Sagsøgeren svarede først ved skrivelse af 1. juli 1994, altså længe efter udløbet af den af Kommissionen fastsatte frist til den 31. maj 1994, og heller ikke i denne skrivelse var der foretaget en opdeling af den samlede omsætning efter de af selskabet producerede kartonkvaliteter. Under disse omstændigheder var Kommissionen berettiget til at henholde sig til den samlede omsætning på kartonområdet, som sagsøgeren oprindeligt havde oplyst.
- 198 Kommissionen har endvidere anført, at produkterne Printa og Duplex KO falder ind under definitionen af »karton« i beslutningen. Det drejer sig i denne forbindelse ikke om at definere det relevante marked, men om at fastlægge, hvilke produkter aftalerne mellem kartelletts medlemmer vedrørte.
- 199 Det fremgår af beslutningens betragtning 4, at beslutningen ikke kun vedrører karton, der er beregnet til fremstilling af foldeæsker. Visse kartontyper er imidlertid undtaget, såsom grå pap, der fremstilles udelukkende på basis af papiraffald. Sagsøgeren har i øvrigt selv erkendt, at produkterne Printa og Duplex KO egner sig til fremstilling af foldeæsker. Sagsøgeren har i stævningen selv betegnet Printa som UD. Det er således klart, at produktet henhører under GD-kvaliteterne.
- 200 Sagsøgeren har ligeledes anerkendt, at meddelelserne til Fides omfattede oplysninger vedrørende de omhandlede produkter, hvilket viser, at selskabet selv anså disse kvaliteter for at være omfattet af kartellet. Prisforhøjelserne omfattede også disse produkter.

- 201 Endvidere viste drøftelserne under den mundtlige høring for Kommissionen, at de omhandlede produkter må anses for omfattet af definitionen af karton. Sagsøgerens repræsentant udtalte således, at Printa-kvaliteten er »en slags GD3« (»something of a GD3«). PG Paperboard anvender imidlertid forkortelsen GD3 som betegnelse for en form for »white-line chipboard«, som kun adskiller sig fra kvaliteterne GD1 og GD2 ved sin mindre massefylde. Med hensyn til produktet Duplex KO anerkendte sagsøgerens repræsentant, at konkurrenterne anser det for at høre til blandt UD-kvaliteterne. Selv om sagsøgeren betegner det som »ED« (»Einfach Duplex«), viser selve navnet, at der er tale om en dupleks-kvalitet.
- 202 De omhandlede produkter er også betegnet som en dupleks-kvalitet i sagsøgerens egen reklamebrochure, hvori der endog henvises til, at produktet Printa anvendes på området for foldeæsker og display. De udtalelser, sagsøgeren har indhentet hos PTS, kan ikke tillægges nogen bevisværdi.
- 203 Kommissionen har i beslutningens betragtning 168 og 169 i tilstrækkeligt omfang redegjort for de kriterier, der blev fulgt ved bødeudmålingen. Da omsætningen på kartonområdet var et af disse kriterier, var det ikke nødvendigt at redegøre nærmere for, at der blev taget hensyn til produkterne Printa og Duplex KO ved bødeudmålingen (Rettens dom af 10.3.1992, sag T-9/89, Hüls mod Kommissionen, Sml. II, s. 499, præmis 363).
- 204 Kommissionen har endelig bestridt, at den ændrede opfattelse under proceduren, idet såvel meddelelsen af klagepunkter som beslutningen indeholdt en definition af genstanden for proceduren, der omfattede de omhandlede produkter.

Rettens bemærkninger

- 205 Det er ubestridt, at Kommissionen fastsatte sagsøgerens bøde på grundlag af selskabets omsætning i 1990 ved salg af alle dets kartonkvaliteter, herunder produkterne Printa, Duplex KO og Silbergrau.
- 206 Det er ligeledes ubestridt, at Kommissionen ved fastsættelsen af de individuelle bøder konsekvent baserede sig på den omsætning, de enkelte adressater for beslutningen opnåede på Fællesskabets kartonmarked i 1990. Den tog herved udelukkende hensyn til den omsætning, der var opnået ved salg af karton som defineret i beslutningen.
- 207 Kommissionen bestrider ikke, at produktet Silbergrau er en form for grå pap og som sådan ikke berørt af den konstaterede overtrædelse. Den gør derimod gældende, at produkterne Printa og Duplex KO falder ind under definitionen af karton i beslutningen, og at den konstaterede overtrædelse vedrørte disse produkter.
- 208 Da det her omhandlede anbringende må vurderes i lyset af ovennævnte forhold, skal det først undersøges, om beslutningen er tilstrækkeligt begrundet, for så vidt som produkterne Printa og Duplex KO anses for at falde ind under definitionen af det relevante produkt, og om sagsøgerens ret til kontradiktion i denne forbindelse er blevet tilsidesat. Det skal dernæst undersøges, om Kommissionen har godtgjort, at den i beslutningens artikel 1 konstaterede overtrædelse vedrørte produkterne Printa og Duplex KO. Det skal endelig på baggrund af konklusionerne i relation til de forudgående punkter undersøges, om Kommissionen var berettiget til at fastsætte bødens størrelse på grundlag af den omsætning, sagsøgerne opnåede i 1990 ved salg af samtlige sine kartonkvaliteter.

— Argumenterne om en tilsidesættelse af begrundelsespligten og af sagsøgerens ret til kontradiktion

209 Det fremgår af fast retspraksis, at begrundelsen for en beslutning, der indeholder et klagepunkt, skal gøre det muligt for Retten at udøve sin legalitetskontrol samt indeholde de oplysninger, der er nødvendige, for at den berørte kan vide, om beslutningen hviler på fornødent grundlag. Spørgsmålet, om begrundelsen er tilstrækkelig, skal vurderes i lyset af den konkrete sags omstændigheder, navnlig indholdet af den pågældende retsakt, indholdet af de anførte grunde og den interesse, som retsaktens adressater kan have i begrundelsen. En tilstrækkelig begrundelse, jf. ovennævnte krav, skal klart og utvetydigt angive de betragtninger, som den fællesskabsmyndighed, der har udstedt den anfægtede retsakt, har lagt til grund (jf. f.eks. Rettens dom af 28.4.1994, sag T-38/92, AWS Benelux mod Kommissionen, Sml. II, s. 211, præmis 26).

210 Beslutningens betragtning 4 lyder således:

»De vigtigste kartonkvaliteter, der fremstilles i Vesteuropa, er:

— Falseæskekarton ('folding boxboard' — FBB), der består af et hvidt dæklag af bleget cellulose, et midterlag af mekanisk eller halvkemisk træmasse, og ofte et tyndt bundlag af bleget cellulose. FBB anvendes som regel til emballering af fødevarer, kosmetik, cigaretter, lægemidler m.m.

— Bleget æskekarton ('white-lined chipboard' — WCL), der i det kontinentale Vesteuropa også betegnes som Duplex eller Triplex, er fremstillet på grundlag af brugte fibre. Der anvendes bleget cellulose til dæklaget og papiraffald til de øvrige lag. Produktet anvendes normalt til emballering af nonfoodprodukter.

- Massivt bleget sulfatkarton ('solid bleached sulphate' — SBS) er et flerlagsprodukt, der fremstilles af bleget cellulose og er hvidt helt igennem. Produktet anvendes hovedsagelig som fineste emballagekvalitet til fødevarer, kosmetik, lægemidler og cigaretter.

Visse beslægtede produkter (f.eks. grå pap ('greyboard'), der fabrikeres udelukkende på basis af papiraffald) kan også fremstilles på kartonmaskiner, men de falder uden for den definition af karton, som producenterne selv anvender, og er ikke genstand for den foreliggende sag.

De standardiserede produktbetegnelser og forkortelser, der bruges i Tyskland, anvendes almindeligvis i hele den vesteuropæiske kartonindustri.

- coatede og ucoatede FBB-kvaliteter betegnes som henholdsvis 'GC' og 'UC'
- coatede og ucoatede 'duplekskvaliteter' af WCL betegnes som 'GD' og 'UD', mens 'triplekskvaliteterne' benævnes 'GT' og 'UT'
- coatede og ucoatede SBS-kvaliteter betegnes som henholdsvis 'GZ' og 'UZ'.

Inden for disse kategorier er der flere undergrupper: F.eks. adskiller GC1 sig fra GC2 ved at have forskelligt bagsidemateriale, GD1 fra GD2 ved forskellen i specifikt volumen, osv. For nemheds skyld betegnes alle produkter fremstillet af ubrugte fibre ofte som 'GC-kvaliteter' og alle genbrugsprodukter som 'GD-kvaliteter'. Denne terminologi er anvendt i denne beslutning.«

- 211 Det fremgår af denne beskrivelse af de af beslutningen omhandlede produkter, at Kommissionen tog hensyn til, at ordet »karton« dækker en lang række produkter og således ikke har nogen præcis betydning. Kommissionens bemærkning om, at »visse beslægtede produkter«, der også kan fremstilles på kartonmaskiner, ikke er omfattet af beslutningen (betragtning 4, andet afsnit), viser f.eks. klart, at de af beslutningen omfattede produkter efter Kommissionens opfattelse ikke udelukkende kunne fastlægges under henvisning til ordet »karton«.
- 212 Eftersom Kommissionen understregede, at oplysningerne i betragtning 4 angik »de vigtigste kartonkvaliteter, der fremstilles i Vesteuropa«, kan de ikke betragtes som en udtømmende definition af de af beslutningen omfattede produkter. Betragtning 4 må derfor forstås således, at den beskriver de tekniske kendetegn (råmateriale, tykkelse og anvendelsesformål) ved de vigtigste af de af beslutningen omfattede produkter. Den omstændighed, at et bestemt produkt hverken udtrykkeligt er nævnt i den pågældende betragtning eller umiddelbart falder ind under de dér nævnte tekniske specifikationer, er ikke i sig selv ensbetydende med, at der er tale om en kartonkvalitet, der ikke er omfattet af beslutningen.
- 213 Kommissionen kan ikke kritiseres for ikke at have givet en udtømmende beskrivelse af de af beslutningen omfattede produkter.
- 214 For det første kan de af beslutningen omfattede produkter i et tilfælde som det foreliggende fastlægges ud fra deres tekniske kendetegn under henvisning til de produkter, der var genstand for den konstaterede overtrædelse. Såfremt det af beslutningen i sin helhed kan udledes, at den påståede overtrædelse vedrørte et bestemt produkt, og hvis beviserne for en sådan antagelse er angivet, forhindrer det forhold, at beslutningen ikke indeholder en nøjagtig og udtømmende opregning af de relevante produkter, ikke nødvendigvis, at Fællesskabets retsinstanser kan prøve beslutningens lovlighed, og det indebærer heller ikke nødvendigvis, at beslutningen ikke giver den berørte virksomhed de oplysninger, der er nødvendige, for at den kan vide, om beslutningen hviler på fornødent grundlag.

215 For det andet bemærkes, at selv om Kommissionen (i betragtning 4, tredje afsnit) anfører, at de standardiserede produktbetegnelser og forkortelser, der bruges i Tyskland, anvendes generelt, fremgår det af sagens akter (for så vidt angår de forskellige klassificeringer af kartonprodukterne, jf. bilag 1-4 til meddelelsen af klagepunkter), at der ikke findes nogen standardklassificering, der anvendes af hele branchen, og som gør det muligt at foretage en nøjagtig og udtømmende definition af alle de kartonkvaliteter, der fremstilles i Vesteuropa.

216 Denne konstatering støttes af følgende bemærkninger, som blev fremsat af sagsøgerens repræsentant under høringen for Kommissionen i relation til produktet Printa:

»De tal, vi gav til Fides, vedrørte GD2, og vi fremstillede en særlig karton kaldet Printa, som ikke var præcist defineret — den faldt ikke ind under kategorierne UD og GD. Den var en slags GD3 eller noget i den retning« (protokollatet af den mundtlige høring, s. 47).

217 For det tredje gør sagsøgeren ikke gældende, at angivelserne i beslutningens betragtning 4 er forkerte. Det må derfor lægges til grund, at disse angivelser udgør en korrekt og relevant beskrivelse af de vigtigste kartonkvaliteter, der er omfattet af beslutningen.

218 På baggrund af ovenstående finder Retten, at beslutningen indeholder en tilstrækkelig begrundelse, der gør det muligt at fastlægge generelt, hvilke produkter der var genstand for den konstaterede overtrædelse. Da sagsøgeren imidlertid under den administrative procedure for Kommissionen havde bestridt, at produkterne Printa og Duplex KO kunne anses for omfattet af proceduren, skal det undersøges, om Kommissionen burde have givet en særlig begrundelse på dette punkt.

219 Der tages i beslutningen ikke udtrykkeligt stilling til spørgsmålet om, hvorvidt beslutningen omfatter produkterne Printa og Duplex KO.

220 Det fremgår imidlertid af de beviser, Kommissionen påberåber sig i beslutningen, at de konkurrencebegrænsende drøftelser, der fandt sted i visse af PG Paperboard's organer, bl.a. vedrørte de produkter, producenterne selv betegnede med forkortelserne GD og UD (jf. f.eks. den i betragtning 79 nævnte prislister, som blev fundet hos Finnboard, og det i betragtning 87 nævnte bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter).

221 Desuden nævner Kommissionen i en skrivelse af 24. maj 1994 til sagsøgeren de grunde, der fik den til at konkludere, at de nævnte drøftelser måtte antages at have vedrørt de omhandlede produkter.

222 I den pågældende skrivelse anfører Kommissionen:

»Som det allerede er blevet tydeliggjort i meddelelsen af klagepunkter, i Fidesdokumentationen og under høringen, begrænser ovennævnte procedure sig, for så vidt angår kvaliteter fremstillet af genbrugsprodukter, ikke til kvaliteterne GD1 og GD2.

Deres karton 'Printa', som kun i Tyskland sædvanligvis betegnes som GD3, adskiller sig kun fra GD2 ved sin mindre massefylde (højest $1,3 \text{ cm}^3/\text{g}$ sammenlignet med $1,4 \text{ cm}^3/\text{g}$, jf. bilag 4 til meddelelsen af klagepunkter). Deres karton 'Duplex KO' eller ED (Einfach Duplex) betragtes af handelen som UD (ucoated duplex) — hvilket De selv har bekræftet — selv om De snarere synes at sidestille produktet med GK 'Silbergrau'.«

- 223 Selv om denne forklaring ikke blev gentaget i beslutningen, kunne sagsøgeren således ikke være uvidende om, hvorfor Kommissionen anså produkterne Printa og Duplex KO for at være berørt af de omhandlede konkurrencebegrænsende handlinger. Dette underbygges i øvrigt af, at det fremgår af de argumenter, sagsøgeren fremfører i stævningen, at selskabet fuldt ud var bekendt med Kommissionens ræsonnement.
- 224 Ud fra alle disse betragtninger må begrundelsen for beslutningen anses for tilstrækkelig til, at det er muligt at prøve dens lovlighed, og til at give sagsøgeren de oplysninger, der er nødvendige, for at selskabet kan vide, om beslutningen hviler på forødet grundlag.
- 225 Eftersom der er redegjort tilstrækkelig klart for Kommissionens ræsonnement i dens skrivelse af 24. maj 1994 til sagsøgeren, kan dennes argument om, at selskabets ret til kontradiktion er blevet tilsidesat, heller ikke tiltrædes. Endvidere er der, i modsætning til hvad sagsøgeren synes at gøre gældende, ingen holdepunkter for at antage, at Kommissionen ændrede opfattelse under den administrative procedure, idet meddelelsen af klagepunkter indeholder en definition af karton, der næsten er identisk med den i beslutningens betragtning 4 indeholdte.

— Spørgsmålet om, hvorvidt overtrædelsen vedrørte produkterne Printa og Duplex KO

- 226 Som allerede nævnt, vedrørte de konkurrencebegrænsende drøftelser bl.a. de produkter, producenterne selv betegnede med forkortelserne GD og UD.

- 227 For så vidt angår produktet Printa må det konstateres, at den af sagsøgerens repræsentant under høringsen for Kommissionen fremsatte bemærkning om, at dette produkt »var en slags GD3 eller noget i den retning« («was something of a GD3 or something like that»), i sig selv udgør et vægtigt holdepunkt for, at produktet var berørt af drøftelserne. Det samme gælder den omstændighed, at sagsøgeren i forbindelse med markedsføringen af produktet benyttede betegnelsen pigmenteret UD.
- 228 I denne forbindelse må sagsøgerens bemærkning om, at selskabet kun anvendte betegnelsen pigmenteret UD i forbindelse med markedsføringen af produktet Printa for at tilkendegive, at produktet også kunne anvendes til fremstilling af foldeæsker, forkastes som udokumenteret.
- 229 Endvidere må den af sagsøgeren hos PTS indhentede udtalelse om, at denne kartontype ikke kan betegnes som GD-karton, forkastes, idet den ikke har nogen bevisværdi. Sagsøgeren har nemlig intet oplyst om de af PTS anvendte klassifikationskriterier.
- 230 Dokumenterne vedrørende de af sagsøgeren annoncerede og gennemførte prisforhøjelser indeholder ingen holdepunkter for, at de prisforhøjelser, der blev aftalt inden for PG Paperboard, ikke vedrørte produktet Printa. Det fremgår tværtimod af en skrivelse af 8. marts 1989 fra sagsøgeren, hvori der annonceres en prisforhøjelse pr. 1. maj 1989 (dokument D-7-5), og som er det eneste dokument, hvori der sondres mellem de forskellige af sagsøgeren fremstillede produkter, at den prisforhøjelse, der blev annonceret for produktet Printa (9 DEM), var identisk med den, der var aftalt inden for PG Paperboard (jf. tabel D i bilagene til beslutningen), og med den, sagsøgeren annoncerede for produkterne Supra og Bona, der hører til blandt GD-kvaliteterne.

- 231 Under disse omstændigheder har Kommissionen godtgjort, at den konstaterede overtrædelse også vedrørte produktet Printa.
- 232 Hvad angår produktet Duplex KO har sagsøgeren — uden at det er blevet bestridt af Kommissionen — anført, at selskabet betegnede dette produkt med forkortelsen ED i de oplysninger, det sendte til Fides. Desuden blev ED-karton i Fides' statistikker klassificeret sammen med GK1-karton, som er en form for grå pap.
- 233 Det fremgår ligeledes af sagsøgerens skrivelse af 8. marts 1989 (dokument D-7-5, jf. ovenfor), at den prisforhøjelse, der blev annonceret for produktet Duplex KO (7 DEM), var mindre end den, der var aftalt inden for PG Paperboard (jf. tabel D i bilagene til beslutningen), og den, sagsøgeren annoncerede for produkterne Supra, Bona og Printa. Den for produktet Duplex KO annoncerede prisforhøjelse var derimod identisk med den, der blev annonceret for produktet Silbergrau (en af sagsøgeren fremstillet form for grå pap).
- 234 Under disse omstændigheder kan det forhold, at sagsøgerens repræsentant under høringen for Kommissionen udtalte, at »nogle af vores konkurrenter sagde, at [Duplex KO] faldt ind under kategorien UD ...« (»some of our competitors said [Duplex KO] could be put into the category of UD ...«), ikke udgøre et tilstrækkeligt bevis for, at de konkurrencebegrænsende drøftelser inden for visse af PG Paperboard's organer vedrørte dette produkt.
- 235 Kommissionen findes herefter at have bevist, at den konstaterede overtrædelse vedrørte produktet Printa, hvorimod den ikke har godtgjort, at den også vedrørte produktet Duplex KO.

— Den omsætning, der blev lagt til grund ved bødeudmålingen

- 236 Det er ubestridt, at sagsøgerens bøde blev fastsat på grundlag af selskabets omsætning ved salg af karton inden for Fællesskabet i 1990. Denne omsætning, som blev meddelt Kommissionen ved skrivelse af 25. september 1991, dækker salget af samtlige af de af sagsøgeren fremstillede kartonprodukter. Det fremgår imidlertid af ovenstående bemærkninger, at produkterne Silbergrau og Duplex KO ikke er berørt af den konstaterede overtrædelse.
- 237 Under disse omstændigheder kan Kommissionens argument om, at bøden under alle omstændigheder ligger langt under det loft for bøder, der er fastsat i artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, ikke tiltrædes. Kommissionen burde nemlig i overensstemmelse med ligebehandlingsprincippet, som kræver, at ensartede situationer ikke må behandles forskelligt, medmindre en sådan behandling er objektivt begrundet, ligesom i forhold til de øvrige virksomheder, der er nævnt i beslutningens artikel 1, have baseret sig på den omsætning, sagsøgeren havde opnået inden for Fællesskabet i 1990 udelukkende ved salg af de produkter, der er berørt af den konstaterede overtrædelse.
- 238 Det forhold, at sagsøgeren ikke opdelte den samlede omsætning ved salget af de af selskabet fremstillede kartonprodukter efter produktkategorier, selv om Kommissionen havde anmodet herom i en skrivelse af 24. maj 1994, udgør ikke en tilstrækkelig begrundelse.
- 239 I sin skrivelse af 24. maj 1994 forklarede Kommissionen, hvorfor produkterne Printa og Duplex KO måtte betragtes som karton i den under proceduren forudsatte betydning. Den opfordrede endvidere sagsøgeren til at opdele omsætningstallene for de sidste fem år efter alle GD-kvaliteter, Duplex KO og grå pap, idet den anmodede om at få tilsendt de omhandlede oplysninger senest den 31. maj 1994.

- 240 Sagsøgeren besvarede først skrivelsen den 1. juli 1994, idet selskabet gentog sit synspunkt om, at produkterne Printa og Duplex KO ikke burde være omfattet af proceduren, uden at efterkomme sin forpligtelse til at foretage den ønskede opdeling af omsætningstallene.
- 241 Der blev imidlertid i Kommissionens skrivelse af 24. maj 1994 ikke henvist til artikel 11 i forordning nr. 17. Kommissionen må dog have vidst, at den omsætning, den lagde til grund, bl.a. omfattede den omsætning, der var opnået ved salg af grå pap (Silbergrau), og derfor var for høj, uden hensyn til det omstridte spørgsmål om den korrekte klassificering af produkterne Printa og Duplex KO.
- 242 Den burde under disse omstændigheder have sendt sagsøgeren en begæring om oplysninger i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 for at få de oplysninger, der var nødvendige for en korrekt bødeudmåling. Den kan derfor ikke gøre gældende, at bøden kun blev fastsat på grundlag af en for høj omsætning som følge af sagsøgerens egen adfærd under den administrative procedure.
- 243 Da sagsøgeren som svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten har fremlagt oplysninger, der gør det muligt at fastslå, hvilken procentdel af salget af kartonprodukter inden for Fællesskabet i 1990 der kan henføres til produkter, som ikke er berørt af den konstaterede overtrædelse, vil Retten derfor inden for rammerne af sin fulde prøvelsesret med hensyn til bødespørgsmål nedsætte bøden under hensyntagen til, at den omsætning, der blev opnået ved salg af produkterne Silbergrau og Duplex KO, ikke burde være taget i betragtning i forbindelse med bødeudmålingen (jf. nedenfor, præmis 278).
- 244 Anbringendet må i øvrigt forkastes.

Anbringendet om, at sagsøgerens deltagelse i PG Paperboard's organer var begrænset, og om, at der ikke er tale om en forsætlig overtrædelse

Parternes argumenter

- 245 Sagsøgeren har i det væsentlige henvist til sine anbringender til støtte for påstanden om annullation af beslutningens artikel 1. Selskabet deltog kun i en kort periode i Fides' system for udveksling af oplysninger og kun sporadisk i JMC's møder. Hvis man endvidere tager hensyn til det specielle formål med denne deltagelse, selskabets helt underordnede stilling på markedet og den omstændighed, at det ikke deltog i de påståede aftaler om kapaciteter og markedsandele, har Kommissionen ikke anvendt de i beslutningens artikel 169 nævnte kriterier korrekt. Der er efter sagsøgerens opfattelse tale om forskelsbehandling i forhold til de virksomheder, der deltog fuldt ud i kartellet, idet Kommissionen åbenbart har beregnet selskabets bøde efter den normale sats på 7,5% af omsætningen.
- 246 Selv hvis det antages, at sagsøgeren handlede i strid med traktatens artikel 85, anså selskabet sin deltagelse i Fides' informationsudvekslingssystem og sin sporadiske deltagelse i enkelte møder i JMC for lovlig, også fordi formålet med denne deltagelse var i klar modstrid med de andre producenters interesser. Sagsøgeren anerkender, at en nedsættelse af bøden med 25/60 — den i måneder udtrykte brøkdelen af den samlede periode for overtrædelsen, som Kommissionen lagde til grund ved beregningen af de individuelle bøder — tager korrekt hensyn til den korte varighed af en eventuel deltagelse i et ulovligt kartel.
- 247 Sagsøgeren har endvidere anført, at det med urette tilkendes gives i beslutningen, at selskabets direktør under høringen for Kommissionen vedgik, at der eksisterede en generel regel om, at man skulle skille sig af med belastende notater vedrørende møderne i JMC.
- 248 Kommissionen har gjort gældende, at den ved at basere sig på omsætningen vedrørende karton tog hensyn til sagsøgerens forholdsvis underordnede rolle inden for branchen. Den tog også korrekt hensyn til den kortere varighed af selskabets

deltagelse i kartellet ved at give det en bødenedsættelse på 25/60. Endelig viser det forhold, at sagsøgeren ikke blev betragtet som en af hovedmændene, at der blev taget hensyn til selskabets mere begrænsede deltagelse i kartellet.

249 Over for sagsøgerens argument om, at der ikke er tale om forsætlig overtrædelse, har Kommissionen anført, at det er tilstrækkeligt til, at en overtrædelse må betragtes som forsætlig, at virksomheden ikke kunne være uvidende om, at den pågældende adfærd havde til formål at begrænse konkurrencen (Domstolens dom af 11.7.1989, sag 246/86, Belasco m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 2117, præmis 41). Da overtrædelsen er grov og åbenbar og udtrykkeligt omfattes af traktatens artikel 85, stk. 1, kan sagsøgeren ikke for alvor bestride, at selskabet havde kendskab til kartellets konkurrencebegrænsende formål (dommen i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 344 og 353). Det forhold, at deltagerne i kartellet forsøgte at hemmeligholde deres aftaler, dokumenterer, at de var klar over, at deres adfærd var ulovlig (dommen i sagen Belasco m.fl. mod Kommissionen, a.st., præmis 41, og Rettens dom af 10.3.1992, sag T-15/89, Chemie Linz mod Kommissionen, Sml. II, s. 1275, præmis 350).

250 Kommissionen har endelig fastholdt, at den i beslutningen korrekt gengav udtalelserne fra sagsøgerens direktør angående de foranstaltninger, der blev truffet for at hemmeligholde kartellet. På spørgsmålet om, hvorvidt alle deltagerne vidste, at der ikke måtte tages notater, svarede direktøren: »Well, maybe somebody said so. Yes, maybe yes.« Desuden forsøgte kartellets medlemmer at skjule kartellets eksistens på en måde, der går langt ud over den sædvanlige grad af hemmeligholdelse, idet de f.eks. indførte en ordning, hvorefter prisforhøjelser ikke blev annonceret samtidigt (beslutningens betragtning 73).

Rettens bemærkninger

251 Det omhandlede anbringende består af to led. Som det første led i anbringendet gør sagsøgeren gældende, at Kommissionen ikke tog behørigt hensyn til selskabets begrænsede deltagelse i PG Paperboard's organer i forbindelse med bødeudmålin-

gen. Som det andet led bestrider selskabet, at det forsætligt har overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1. De to led skal behandles særskilt.

— Anbringendets første led

- 252 Kommissionen har godtgjort, at sagsøgeren som følge af sin deltagelse i møder i JMC deltog i et ulovligt samarbejde om priser og et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger fra 1988 til slutningen af 1990.
- 253 Det er derimod blevet fastslået, at sagsøgeren ikke kunne gøres ansvarlig for et ulovligt samarbejde om markedsandele.
- 254 Retten vil undersøge spørgsmålet om de eventuelle konsekvenser heraf for bødedømmingen inden for rammerne af sin fulde prøvelsesret med hensyn til bødespørgsmål i forbindelse med bedømmelsen af overtrædelsens grovhed (jf. nedenfor, præmis 274-277).
- 255 Hvad angår beregningen af den bøde, der blev pålagt sagsøgeren, fremgår det af en tabel, som Kommissionen har fremlagt som svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten, at den anvendte procentdel af omsætningen var den, der gjaldt for de virksomheder, der ikke blev betragtet som »hovedmænd« i kartellet, dvs. 7,5%. Det fremgår i øvrigt, at Kommissionen også tog hensyn til den begrænsede varighed af sagsøgerens deltagelse i kartellet.
- 256 På denne baggrund tog Kommissionen behørigt hensyn til sagsøgerens rolle inden for kartellet ved at pålægge selskabet en bøde, der i alt udgør 4,4% af omsætningen på Fællesskabets kartonmarked i 1990, dvs. 7,5% i forhold til den overtrædelsesperiode, der blev lagt sagsøgeren til last.

257 Anbringendets første led kan derfor ikke tiltrædes.

— Anbringendets andet led

258 Det hedder i beslutningens betragtning 167, andet afsnit: »De virksomheder, til hvem ... [beslutningen] er rettet, har forsætligt overtrådt bestemmelserne i artikel 85.«

259 Det fremgår af fast retspraksis, at det ikke er nødvendigt for, at en overtrædelse kan antages at være begået forsætligt, at virksomheden vidste, at den overtrådte forbuddet i traktatens artikel 85, stk. 1. Det er tilstrækkeligt, at virksomheden ikke kunne være uvidende om, at den pågældende adfærd havde til formål eller til følge at begrænse konkurrencen (jf. dommen i sagen *Belasco m.fl. mod Kommissionen*, a.st., præmis 41, og Rettens dom af 2.7.1992, sag T-61/89, *Dansk Pelsdyravlerforening mod Kommissionen*, Sml. II, s. 1931, præmis 157).

260 I det foreliggende tilfælde skal det blot bemærkes, at sagsøgeren deltog i møder i JMC, hvis konkurrencebegrænsende formål Kommissionen har godtgjort, og i samordnede prisforhøjelser.

261 Endvidere bemærkes, at den af sagsøgeren begåede overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, var åbenbar.

262 Endelig må sagsøgerens argument om, at selskabets repræsentant under høringen for Kommissionen ikke erkendte, at deltagerne i møderne i JMC blev opfordret til ikke at tage notater, betragtes som irrelevant.

263 Som allerede nævnt (jf. ovenfor, præmis 67), er den omstændighed, at der ikke foreligger officielle mødereferater og næsten ingen interne notater vedrørende møderne i JMC, når henses til mødernes antal, varighed og karakteren af drøftelserne, tilstrækkeligt bevis for Kommissionens antagelse af, at deltagerne blev opfordret til ikke at tage notater.

264 Anbringendets andet led kan derfor ikke tiltrædes.

265 Anbringendet må herefter i det hele forkastes.

Anbringendet om en tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet

Parternes argumenter

266 Sagsøgeren har gjort gældende, at ligebehandlingsprincippet er blevet tilsidesat, idet selskabet ikke fik nedsat sin bøde på trods af sin samarbejdsvilje. Selskabet erkendte fra begyndelsen sin sporadiske deltagelse i JMC's møder og sin deltagelse i Fides' informationsudvekslingssystem. Kommissionen har selv anerkendt, at sagsøgeren samarbejdede for så vidt angår selskabets deltagelse i JMC's møder. Selskabet har således samarbejdet i størst muligt omfang, idet det ikke kunne erkende en deltagelse, som ikke havde fundet sted.

267 Ved at nedsætte de bøder, der blev pålagt Rena og Stora, med to tredjedele uden at give sagsøgeren en tilsvarende nedsættelse gav Kommissionen sagsøgeren en dårligere behandling.

- 268 Sagsøgeren blev også behandlet dårligere end de virksomheder, der fik nedsat deres bøder med en tredjedel, fordi de ikke i deres svar på meddelelsen af klagepunkter bestred de forhold, der blev lagt dem til last.
- 269 Kommissionen har gjort gældende, at sagsøgeren ikke samarbejdede på en måde, der var afgørende for fastlæggelsen af de faktiske omstændigheder. Selskabet erkendte sin deltagelse i enkelte møder i JMC, men det fastholdt hele tiden, at det kun havde deltaget for at opnå præcise oplysninger om markedet med henblik på den planlagte investering. Det bestred enhver deltagelse i et ulovligt pris- og mængdekartel.

Rettens bemærkninger

- 270 Sagsøgeren erkendte i sit svar på meddelelsen af klagepunkter, at selskabet havde deltaget i Fides' informationsudvekslingssystem og i visse møder i JMC. Det bestred imidlertid i samme svar — ligesom i stævningen — bl.a., at det havde deltaget i et ulovligt samarbejde om priser og et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger.
- 271 Kommissionen har med rette antaget, at dette svar ikke kunne berettige til, at der indrømmedes sagsøgeren en nedsættelse af bøden som følge af samarbejde under den administrative procedure. En bødenedsættelse, der ydes med denne begrundelse, er kun berettiget, såfremt adfærden har bevirket, at Kommissionens vanskeligheder i forbindelse med at konstatere en overtrædelse og med i givet fald at bringe denne til ophør mindskes (jf. dommen i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 393).
- 272 Anbringendet kan derfor ikke tiltrædes.
- 273 Det følger af ovenstående, at beslutningens artikel 1, ottende led, bør annulleres i forhold til sagsøgeren, og at artikel 2 bør annulleres delvis i forhold til selskabet.

- 274 For så vidt angår den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved beslutningens artikel 3, skal det først afgøres, om den omstændighed, at sagsøgeren i forbindelse med den af selskabet begåede overtrædelse ikke kan anses for at have deltaget i et ulovligt samarbejde om markedsandele, bør medføre en nedsættelse af bøden.
- 275 Retten finder som led i udøvelsen af sin fulde prøvelsesret, at den af sagsøgeren begåede overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, stadig er så grov, at bøden ikke bør nedsættes.
- 276 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at sagsøgeren ikke deltog i PWG's møder og derfor ikke blev betragtet som »hovedmand« i kartellet. Da selskabet ifølge Kommissionen ikke var blandt kartellets »drivende kræfter« (beslutningens betragtning 170, første afsnit), blev der pålagt det en bøde på 7,5% af dets omsætning på Fællesskabets kartonmarked i 1990. Dette generelle bødeniveau forekommer berettiget.
- 277 Kommissionen antog ganske vist med urette, at de producenter, der ikke var repræsenteret i PWG, »udmærket [var] klar over« det ulovlige samarbejde om markedsandele (betragtning 58, første afsnit), men det fremgår af selve beslutningen, at det var virksomhederne i PWG, der blev enige om at »fastfryse« markedsandelene (jf. f.eks. betragtning 52), og at der ikke fandt nogen drøftelser sted vedrørende markedsandelene for de producenter, der ikke var repræsenteret i PWG. Endvidere anfører Kommissionen i beslutningens betragtning 116, andet afsnit, at »markedsdelingsaftalerne (særlig fastfrysningen af markedsandelene (se betragtning 56 og 57)) i kraft af selve deres karakter først og fremmest angik de store producenter«. Det ulovlige samarbejde om markedsandele, som fejlagtigt blev lagt sagsøgeren til last, var således ifølge Kommissionen selv af sekundær betydning i forhold til bl.a. det ulovlige samarbejde om priser.
- 278 Hvad angår de anbringender, der er gjort gældende til støtte for påstanden om, at bøden annulleres eller nedsættes, har Retten fastslået, at Kommissionen fejlagtigt ved bødeudmålingen medregnede omsætningen ved sagsøgerens salg af produk-

terne Duplex KO og Silbergrau i 1990. Sagsøgeren har som svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten fremlagt en erklæring, som er attesteret af en revisor og indeholder en opdeling af selskabets omsætning i 1990 efter de forskellige kartonprodukter. Retten kan ud fra denne erklæring fastlægge, hvor stor en del af omsætningen Kommissionen fejlagtigt medregnede. Da ingen af de øvrige anbringender har kunnet tiltrædes, finder Retten, der har fuld prøvelsesret, at den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved beslutningens artikel 3, bør fastsættes til 730 000 ECU.

Sagens omkostninger

- 279 I henhold til procesreglementets artikel 87, stk. 3, kan Retten fordele sagens omkostninger eller bestemme, at hver part skal bære sine egne omkostninger, hvis hver af parterne henholdsvis taber eller vinder på et eller flere punkter. Da sagsøgeren kun til dels har fået medhold, finder Retten under hensyn til sagens omstændigheder, at hver part bør bære sine egne omkostninger.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Tredje Udvidede Afdeling)

- 1) Artikel 1, ottende led, i Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton) annulleres i forhold til sagsøgeren.

- 2) Artikel 2, stk. 1-4, i beslutning 94/601 annulleres i forhold til sagsøgeren, med undtagelse af følgende passager:

»De i artikel 1 nævnte virksomheder skal øjeblikkeligt bringe den omhandlede overtrædelse til ophør, såfremt dette ikke allerede er sket. De skal for fremtiden i forbindelse med deres aktiviteter i kartonbranchen afholde sig fra enhver form for aftale eller samordnet praksis, som kan have samme eller tilsvarende formål eller virkning, herunder enhver form for udveksling af forretningsmæssige oplysninger:

- a) hvorved deltagerne direkte eller indirekte oplyses om andre individuelle producenters produktion, salg, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader, salgspriser, omkostninger eller markedsføringsplaner.

Enhver ordning til udveksling af almindelige oplysninger, som de indgår, som f.eks Fides-systemet eller dets efterfølger, skal være udformet på en sådan måde, at den udelukker enhver form for oplysninger, på grundlag af hvilke individuelle producenters adfærd kan identificeres.«

- 3) Den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved artikel 3 i beslutning 94/601, fastsættes til 730 000 ECU.

- 4) I øvrigt frifindes Kommissionen.

- 5) Hver part bærer sine egne omkostninger.

Vesterdorf

Briët

Lindh

Potocki

Cooke

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 14. maj 1998.

H. Jung

Justitssekretær

B. Vesterdorf

Afdelingsformand

Indhold

Sagens faktiske omstændigheder	II - 1049
Retsforhandlinger	II - 1056
Parternes påstande	II - 1058
Påstanden om annullation af beslutningens artikel 1	II - 1058
 Anbringendet om en tilsidesættelse af begrundelsespligten og af forpligtelserne med hen- syn til bevisbyrden	II - 1058
Parternes argumenter	II - 1058
Rettens bemærkninger	II - 1060
 Anbringendet om, at sagsøgeren ikke deltog i hemmelige og institutionaliserede møder og regelmæssige prisaftaler	II - 1062
Parternes argumenter	II - 1062
Rettens bemærkninger	II - 1064
— Sagsøgerens deltagelse i »hemmelige og institutionaliserede møder«	II - 1065
— Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om priser	II - 1067
— Den retlige kvalifikation af overtrædelsen	II - 1072
 Anbringendet om, at sagsøgeren ikke deltog i gennemførelsen af prisforhøjelserne	II - 1073
Parternes argumenter	II - 1073
Rettens bemærkninger	II - 1074
 Anbringendet om, at sagsøgeren ikke deltog i et ulovligt samarbejde om markedsandele og et ulovligt samarbejde om kapaciteter	II - 1075
Parternes argumenter	II - 1075
Rettens bemærkninger	II - 1077
— Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger .	II - 1078
— Sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om markedsandele	II - 1085
	II - 1127

Anbringendet om en fejlbedømmelse af sagsøgerens deltagelse i Fides' system for udveksling af oplysninger	II - 1089
Parternes argumenter	II - 1089
Rettens bemærkninger	II - 1090
Påstanden om annullation af beslutningens artikel 2	II - 1091
Parternes argumenter	II - 1091
Rettens bemærkninger	II - 1094
Påstanden om, at bøden annulleres eller nedsættes	II - 1100
Anbringenderne vedrørende de spørgsmål, der er behandlet i det fælles mundtlige indlæg	II - 1100
Anbringenderne om, at Kommissionen lagde en forkert omsætning til grund, og om en tilsidesættelse af begrundelsespligten og retten til kontradiktion i denne forbindelse	II - 1102
Parternes argumenter	II - 1102
Rettens bemærkninger	II - 1107
— Argumenterne om en tilsidesættelse af begrundelsespligten og af sagsøgerens ret til kontradiktion	II - 1108
— Spørgsmålet om, hvorvidt overtrædelsen vedrørte produkterne Printa og Duplex KO	II - 1113
— Den omsætning, der blev lagt til grund ved bødeudmålingen	II - 1116
Anbringendet om, at sagsøgerens deltagelse i PG Paperboard's organer var begrænset, og om, at der ikke er tale om en forsætlig overtrædelse	II - 1118
Parternes argumenter	II - 1118
Rettens bemærkninger	II - 1119
— Anbringendets første led	II - 1120
— Anbringendets andet led	II - 1121
Anbringendet om en tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet	II - 1122
Parternes argumenter	II - 1122
Rettens bemærkninger	II - 1123
Sagens omkostninger	II - 1125